

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TAGAJÁNLÁSOK

1916-BAN

KÉZIRAT GYANÁNT

BUDAPEST

HORNÝÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1916

061.12 HTA

TAGAJÁNLÁSOK

1916-ban.

AZ I. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK :

I.

BERCZIK ÁRPÁD rendes tagot tiszteleti tagul ajánljuk az I. osztályba a Baksay Sándor halálával megüresedett helyre. Berczik drámairóink nesztora, s Rákosi Jenővel együtt — a ki Akadémiánknak szintén tiszteleti tagja — egyetlen képviselője már annak a drámairói nemzedéknek, mely még az alkotmányos korszak előtt lépett föl. Fél-századnál hosszabb idő telt el Berczik első színpadi kísérlete óta, s ez idő alatt meg nem csökkenő, szinte ifjú lelkesedéssel írja derült világ-felfogását, szeretetreméltó egyéniségét visszatükröző víg drámáit. Ötven esztendei drámairói munkásságának eredményét, ötven színművét, 1912-ben öt hatalmas kötetbe foglalva vagy 150 íven közrebocsájtotta: csak úgy árad bennük a természetes jókedv, a szelíd gúny, a szipor-kázó ötletesség, s a gyűjtemény a maga egészében a magyar társadalom félszázados életének hű tükörképe. Megelevenednek benne tár-saságunk jellemző alakjai, a legkülönbözőbb társadalmi állású, művelt-ségű, érzésvilágú emberek egész sora, megszólalnak a magyar közön-séget foglalkoztató törekvések, czélok, ambíciók, látjuk a divat múltó s a közszellem tartósabb jelenségeit, mindezt magyar szellemben föl-fogva, magyar milieubemutatva. Berczik Árpádnak ezen félszázados, sikerekben gazdag, értékben jelentős pályáját Akadémiánk épen a mult esztendőben tüntette ki a Marczibányi-mellékjuttalommal: csak önma-gához marad következetes a Tekintetes Akadémia, ha érdemes tag-társunkat most a koszorú után a tiszteleti tagsággal is kitünteti.

Heinrich Gusztáv r. t.

Császár Elemér l. t.

AZ I. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

II.

Dr. PINTÉR JENŐ budapesti főreáliskolai tanárt, az *Irodalomtörténet* című havi folyóirat szerkesztőjét s a M. Tud. Akadémia Irodalomtörténeti-Bizottsága s. tagját mint irodalomtörténitíró ajánljuk az I. osztály B) alosztályába levelezőtagnak.

Pintér Jenő kora ifjúsága óta rendkívüli szorgalommal és nem közönséges sikerrel dolgozik az irodalomtörténet mezején. Első nagyobb tanulmányát, a *Szent Adalbert* címűt, mint pályamunkát, a budapesti egyetem a kifizőtt első díjjal jutalmazta 1903-ban. Még ugyanaz évben két más tanulmánya látott napvilágot: *A históriás énekek művelődéstörténeti vonatkozásai* és *A M. Tud. Akadémia és geogr. irodalmunk Hunfalvy János felléptéig*. Ekkor 22 éves volt, s azóta majd minden évben gazdagította irodalmunkat. Csak a nagyobb dolgozatai közül említjük a következőket: *Listius László Mohácsi Veszedelemének forrásai* (1906); — *Akadémiai törekvések a nyelvtudomány terén* (1906); — *A hadtörténelem elmélete* (1908); — *Jegyzetek a régi magyar irodalom történetéhez* (1909); — *Nagyköpcsenyi gr. Listius László* (1909); — *Nyelvtudományi törekvések a megújulás korában* (1911); — *Kármán József* (1912). Ugyancsak ő írta az Athenaeum által megindított „Műveltség Könyvtára“ XI. kötetében megjelent s Ferenczi Zoltántól szerkesztett magyar irodalomtörténet első részét, a középkori magyar irodalomról a reformáció koráig és a XVII. század második felétől Széchenyi Istvánig terjedő részt.

De noha e dolgozatok, kivált ez utóbbiak, mind megérdemlik azt a méltánylatot, a melyben szakembereink részesítették, szükebb körben tartjuk ezekre bővebben kitérni, valamint azt a szerkesztésben tanúsított igazi rátermettséget sem teszszük szóvá, a mely Pintért mint az *Irodalomtörténet* és a *Békefi-émlékkönyv* szerkesztőjét jellemzi: csupán Pintér fő munkájára vagyunk bátrak Akadémiánk figyelmét irányozni, a mely különben már 1908-ban feléje fordult, midőn *A magyar irodalom története a legrégibb időktől Bessenyei fellépéséig* című kétkötetes munkáját Szilády Áron, Riedl Frigyes és Ferenczi Zoltán ítélete alapján a Semsey-másodjutalommal, 3000 K-val jutalmazta. E munkának folytatása Akadémiánk szellemi és anyagi támogatásával 1913-ban jelent meg: *A magyar irodalom története Bessenyei György fellépésétől Kazinczy Ferencz haláláig* szintén két kötetben, a négy kötet mintegy másfélezer lapnyi terjedelemben.

Pintér e munkája eddig a legbővebb magyar irodalomtörténeti kézikönyv, s jó lélekkel elmondhatjuk, hogy nála nélkül senki sem lehet el, a ki e tudományággal foglalkozik. Pintér szerencsésen egye-

siti magában a kutató rendkívüli szorgalmát a feldolgozó széleskörű felfogásával, megfontolt ítéletével s lehető világos szerkezetével. Stíljének sajátos egyéni színezete és tősgyökeres magyar nyelve a nagy magyar Alföld szülőttére vall. A mit műve első kötetének előszavában mond, ahhoz mind az eddig megjelent négy kötetben hű marad. „Azt akarom, — írja — hogy a ki a magyar irodalomtörténet tanulmányozására szánja magát, ebben a munkában ne csak a tudomány mai álláspontjáról legyen tájékoztatva, hanem egyúttal bepillantást nyerjen minden irodalomtörténeti kérdés fejlődésébe is. Pontosan megtudhassa: mikor, hogyan és kitől indult ki az első kutatás; mikép fejlődött a meg-megújuló vizsgálódások fonalán; végül mennyire van megvilágítva jelenleg. Ki akartam mutatni: mivel rendelkezünk eddig és mit kell pótolnunk a jövőben.“

Csakugyan Pintér nagy művének alig méltányolható érdeme adatainak hitelessége, a felölelt anyag egész előadásában tanusított ritka pontossága s ítéletének megbízhatósága. Hogy az irodalomtörténet kérdéseiről pártatlanul tájékoztat, magában véve is nagybecsű tulajdonság; de ennél még nagyobb becsű a tárgyalt anyag irodalmának szinte teljes összeállítása, forrásainak lelkiismeretes felhasználása és pontos megjelölése. Ha tekintetbe vesszük, hogy műve első két kötetének megjelenésekor csak 27, a 3—4-dik kötet kiadásakor csak 32 éves volt: nem ok nélkül mondjuk meglepőnek azt a nagy olvasottságot, a mely könyvének bármely fejezetében, még az olyanban is világosan szembetűnik, a melynek anyagára vonatkozólag egész kis könyvtárra menő nyers adatot és a hosszabb-rövidebb feldolgozások egész sorát kellett átvizsgálania.

Pintér elég széles alapon fogja fel az irodalomtörténet fogalmát s így részben a magyar tudomány történetének régi korát is megírja. Természetesen a XVIII. századtól kezdve már kénytelen anyagát szűkebbre fogni; de a magyar szellemnek minden valamire való írásbeli nyilvánulását iparkodik később is beleilleszteni lelki életünk fejlődésének folyamatába. Lelkiismeretes gondossága, akár az eredeti forrásokból merít, akár a legalaposabb feldolgozások után indul, egyaránt nagy becsületére válik. Műve a magyar írókkal s a velük kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó munkálatoknak oly gazdag tára, a melyhez távolról is alig foghatók eddigi hasonló kísérleteink. S a mit még e rövid ajánlásban sem szabad mellőznünk: oly széles, oly messzeterjedő mezőről hordta össze adatait, a milyent — a legrégibb kortól a mult század negyvenes éveig — még eddig senki sem járt be; ennél fogva számos adatot s forrást kiemelt a feledés homályából, a melyek nélküle tán soha sem jutottak volna ismereteink körébe.

De noha Pintér legnagyobb érdemét adatainak s forrásainak megbízható összeállításában találjuk: akár önállóan, akár a leginkább elfogadható vélemények alapján alkotott ítéletét is méltányolnunk kell. Tárgyilagos felfogását sem vallási, sem politikai ellentétes nézet nem

rontja meg. Mindent a nemzeti szellem fejlődésének szempontjából vesz fontolóra, nem mellőzve az illető irodalmi jelenség aesthetikai értékét sem. Egy szóval: *Pintér Jenő e nagy műve igen becses és hézagpótló munka, a mely minden bizonynyal megérdemli, hogy íróját Akadémiánk részint elismerésül, részint további buzdításul levelező-tagjai sorába válaszsza.*

Budapesten, 1916 febr. 23.

Badics Ferencz r. t.

Váczy János l. t.

III.

Dr. VÉRTESY JENŐ múzeumi igazgató-őr, a budapesti egyetem magántanára, Akadémiánk Irodalomtörténeti Bizottságának segédtagja, a kit alóírtak az Akadémia I. osztályának B) alosztályába levelező tagnak ajánlanak, több mint másfél évtizede szenteli erejének javát a magyar irodalomtörténet szolgálatára. Nagy képzettségű, széles látókörű, sok irányban fogékony író, s egyesíti magában az irodalom módszeres ismertetésének két, egymással nem könnyen párosítható föltételét: kedvet az egyes adatok fölkutatására s erőt a nagyszabású összefoglalásokra. Mint a Nemzeti Múzeum kézírattárának vezetője egész sorát vizsgálta át régiebb és újabb írók kézirati hagyatékának és kiválogatván belőlük azt, a mi irodalmi értékű, hozzáférhetővé tette a tudományos kutatásnak. E körbe vágó dolgozatai — *Adatok Amade László életéhez*, 1902; *Egressy Gábor iratai*, 1904; *A Fánccsy-féle színelvgyűjtemény*, 1908; *Hugó Károly iratai*, 1910; *Szigligeti kézíratai*, 1914 — nemcsak az adatoknak hatalmas tömegét tették közkincesé és állították néha az írók egészen új világitásba, hanem egyik-másik egész művészi tanulmányt emelkedik. Elég utalnunk az újszerűségével, jellemrajzának biztosságával kiváló Amade-életrajzára. Tanulmányai — *Nádasdy Ferencz mint író*, 1904; *A Képes Krónika irodalmi jelentősége*, 1905; *Szigligeti*, 1907; *Shakespeare egy kétes drámája*, 1908; *Gyulai Pál írói tervei*, 1912; *Kisfaludy Károly drámái*, 1915; *Gibbon mint szépíróink forrása*, 1916 — vagy új anyagot, vagy új szempontot nyújtanak az írók értékelésére. Szempontjainak újsága, aesthetikai ítéletének ereje és biztossága tüntetik ki önállóan megjelent műveit is, *Czakó Zsigmondról* szóló nagyobb tanulmányát (1899), *Kölcsey Ferencz cz. életrajzát* (megjelent a *Magyar Tört. Életrajzokban* 1906.), és elsősorban főművét, Akadémiánk kiadásában megjelent nagyszabású monographiáját *A magyar romantikus drámát* (1913), mely drámairodalmunk másfél évtizedének (1837—1850) termését a kritikus éles műszereivel vizsgálja és a finom ízlésű műélvező szeretetével méltatja. S e művét, mint minden írását, így a Kisfaludy-Tár-

saságnál ez évben pályadíjat nyert Szigligeti-életrajzát, még egy — irodalomtörténetirónál kellően meg nem becsülhető — kiválóság tünteti ki: választékos, színes stílje, mely a csínnal tömörséget és a kifejezés erejét szerencsésen egyesíti. Meglátszik stíljén, hogy Vértesy nemcsak tudós, hanem költői hajlamú író, s valóban: ifjú kora óta kedvel keres hangot költői érzéseinek. A folyóiratokban elszórt költeményeinek egy része önállóan is megjelent, a *Költemények* cz. kötet 1905-ben, a *Macbeth Rómában* 1914-ben. Költői működésének legértékesebb termése mégis műfordításai közül: Hugo Viktor *Kardjának* (1910), két ál-shakespearei drámának (1914, 1915) s különösen Homeros két eposzának áttűtetése (1909, 1913). Ez utóbbiakban merész főladatra vállalkozott: a hexaméteres eposzokat a magyar eposz hagyományos formájába, Zrinyi-sorokba foglalta, a székely népballadák és Gyulai Pál *Szilágyi és Hajmásijának* példájára rímtelenül. Baksay művészi, Kemenes (Kempf) József formailag is hí Homerosa mellett is számottevő gyarapodása irodalmunknak ez a fordítás; Baksayé magyarabb és művészebb, Kemenesé hivebb és görögösebb, az övé közérthetőbb, elevenebb. Megemlítem még, hogy Vértesy, a ki irodalomtörténeti főadatait szívesen választja a drámai irodalom köréből s a szaklapokban széleskörű bírálati tevékenységet fejt ki, működésének e két iránya és kiművelt ízlése alapján igen jó szolgálatot tehetne osztályunknak a drámai pályázatok elbírálásánál is.

Bayer József r. t.

Császár Elemér l. t.

A II. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

IV.

GYÖRGY ENDRE levelezőtágot (szül. 1848-ban, levelezőtággá választatott 1876-ban) a II. osztály A) alosztályába rendes tagnak ajánljuk.

Ifjú korában, az akkori országgyűlési ifjúság megbízásából szerkesztette az „Uj Nemzedék“-et, melyben közzétett egy értekezése, az értékataszterről feltűnést keltvén, a közmunka- és közlekedési miniszteriumba neveztetett ki fogalmazóvá. Több ízben küldetett ki e miniszterium által külföldi tanulmányutakra. Erről szóló jelentéseiből kiadta a kormány „Az angol vasúti törvényhozás történetét“ 6 füzetben, mely a Kohn-féle, később megjelent német műnél sokkal terjedelmesebb. Hasonlóul a nevezett miniszterium kiadásában jelent meg egy kötetben „Az olasz vízjogi törvények“, mely Claudio Callandra összeállításának fordítása kimerítő előszóval.

A Franklin-Társulat kiadásában jelent meg egy testes kötet: „Angol államférfiak és szónokok“ 1874-ben, a Csengery-féle gyűjtemény folytatása szónoklasi mutatóványokkal és ezzel kapcsolatosan John Stuart Mill „rektori beköszönő beszédje“ a St. Andrewii egyetemen.

Szerkesztette később az Akadémia nemzetgazdasági bizottságának megbízásából Halász Imre visszavonulása után a „Nemzetgazdasági Szemlét“ több éven át, majd a „Vasuti és Közlekedési Közlöny“-t, mely utóbbi jelentékeny szolgálatot tett a vasúti téren, a magyarosítás és általában a magyar érdekek szolgálatában.

Az Akadémia Dóra-pályadíját nyerte el „A különbözeti árszabályok jogosultsága és határa“ című dolgozatával, melyet az Akadémia adott ki.

A Közgazdasági Társaság Korizmiacs pályadíját nyerte el „Keletrre magyar“ című munkájával, a mely 1876-ban jelent meg s melyben részletezett javaslatának tekintélyes része meg is valósítottat az idők folyamán.

Közlekedési ügyeinkben a vasúti politikánk összes kérdéseire kiterjeszkedett azon emlékirat, melyet „Vasúti politikánk“ címmel az Országos Magyar Gazdasági Egyesület gróf Károlyi-féle tanácskormányra céljából gróf Dessewffy Auréllal együtt publikáltak, s amely majdnem teljes egészébebe valová vált a következő tíz év alatt.

Az Akadémiában székét a „Cash Credit a skót bankoknál“ értekezéssel foglalta el s e tanulmányai vezették át a hitel, különösen a népies hitel kérdéseire, melyekre különösen Csengery Antal ismételtelen felhívta figyelmét.

Ezen munkálkodás eredménye volt „A kisbirtoki hitelszervezet hiányai“-ról írt műve, mely francia és német nyelven is megjelent, s mint ilyen, a külföldi irodalomban is ismert munka. Ez előadói javaslat volt az 1885-ben Budapesten tartott mezőgazdasági congressuson a falusi hitelszövetkezetek szervezése érdekében.

A birtokpolitika kérdései felől számos röpiratban és értekezésben számolt be tanulmányairól. Felfogását részletesen kifejtette a „Kötött forgalmi földbirtok és agrárpolitikánk“ címmel 1893-ban megjelent dolgozatában, mely a földbirtokpolitika legfőbb kérdéseit tárgyalta. Számos röpirata és értekezése között „A középirtokos hitele és szövetkezeti raktár kérdése“ címmel 1902-ben megjelent dolgozat kifejti a raktári és függő terméshitel ügyeit.

1905-ben „Közgazdasági tanulmányok“ czim alatt a földművelési kormány kiadta Anglia, Franciaország és az Egyesült-Államokról hazánkat érdeklő közgazdasági kérdésekről való jelentéseit, melyek kizárólag actualis kérdéseket tárgyalnak.

Akadémiai megbízásból fordította „Malthus“ classikus művét, Sidney és Beatrice Webb kétkötetes tanulmányát „A munkás demokratiáról“ és Escottól három kötetben „A mai Angliá“-t, a melynek

jelentékeny része a fordítónak saját összeállításában, levezetése az angol viszonyoknak napjainkig.

Ezenfelül a nyugati — főleg angol — irodalomban is számos értekezést, rövidebb dolgozatot tett közzé, főleg hazai viszonyaink ismertetésében. 1878-tól kezdve több ízben volt képviselő s 1905-ben földmívelési miniszter.

Tekintettel arra, hogy Gy. E. 40 év óta levelezőtárgya az Akadémiának és ezen idő óta állandóan műveli a közgazdasági irodalmat, rendes taggá választása megokolt.

Budapest, 1916 február 27.

Matlekovits Sándor r. t.

Bernáth István l. t.

LEVELEZŐ TAGNAK :

V.

KORNIS GYULA pozsonyi egyetemi tanárt levelező tagnak ajánljuk. Jelöltünk régi, szorgalmas munkása philosophiai irodalmunknak. Dolgozatait éles elemzés, önálló szempontok érvényesítése és meglepően nagy irodalmi és történeti tájékozottság jellemzik. Különösen kiemeljük „Okság és törvényszerűség a psychológiában“ című kötetét, mely a szellemi tudományok philosophiai alapvetésének legnehezebb problémáját: a causalitas érvényét a lelki jelenségek körében igen mélyrehatóan tárgyalja. „Psychologia és energia“ című tanulmánya pedig az energia fogalmának a szellemi tudományok körében való nagyon is divatos kritikátlan használata ellen küzd sikerrel. Kornis Gyula azon bölcselők közé tartozik, kiknek figyelmét különösen a szaktudományok philosophiai megalapozása köti le. Ujabban épp ez irányú törekvései a történetphilosophia ismeretelméleti jellegű problémái felé terelik érdeklődését s ennek gyümölcse „Történelem és psychologia“ című szép tanulmánya, valamint Dilthey történetelméletéről írott subtilis értekezése. A philosophiának más ismeretkörökkel való kapcsolatának tanulmányozása tartja állandóan ébren Kornis paedagogiai érdeklődését is, melynek főbb termékei „Értékelmélet és paedagogia“ című mélyenjáró tanulmánya, valamint kitünő és máris szelvében elterjedt középiskolai philosophiai propedeutikája. Egyéb téren is kifejtett buzgalmát legjobban az alább közölt bibliographiai jegyzék mutatja. Kornis Gyula megválasztása nagy nyereség volna Akadémiánkra, melyet érdemein kívül azon szempont is ajánlatossá tesz, hogy a philosophia ez idő szerint csak három taggal van képviselve szakosztályunkon, kik alig képesek eleget tenni reájuk háramló akadémiái köteleiségeknek.

Kornis Gyula irodalmi munkássága részletes felsorolásban a következő : 1. Okság és törvényszerűség a psychológiában. Budapest,

1911. 204. 1. — 2. Psychologia és energia. 1910. 82. 1. (Különlenyomat az Athenaeum 1910. évf.-ból.) — 3. Értékelmélet és paedagogia. 1913. 44. 1. (Kl. a M. Paedagogia 1912. évf.-ból.) — 4. Dilthey történetelmélete. 1913. 48 l. (Kl. a Történeti Szemle 1912. évf.-ból.) — 5. A psychologia jelen állása. 1910. 26 l. (Kl. az Alexander-albumból.) — 6. Történelem és psychologia. 1914. 120 l. (Kl. az Athenaeum 1919. évf.-ból.) — 7. Az ismerés a priori elemei Platonnál. 1907. 88. 1. (Kl. az Athenaeum 1907. évf.-ból.) — 8. Elemi psychologiai kísérletek. 1911. 56 l. — 9. Philosophia a középiskolában. 1910. 60. l. (Kl. a M. Paedagogia 1910. évf.-ból.) — 10. A bölcsészeti műnyelv fejlődése. 1907. 50. 1. (Kl. a Magyar Nyelv 1906—1907. évf.-ból.) — 11. Tolsztoj mint paedagogus. (M. Paedagogia. 1911. 1—10. 77—84. l.) — 12. A psychologia és paedagogia vizsgálja. (M. Közéiskola. 1911. évf. 1—14. 93—102. l.) — 13. Esztetikai nevelés a középiskolában. (M. Közéiskola. 1909. évf. 226—235. 292—305. l.) — 14. W. Rein. (M. Közéiskola. 1910. 557—562. l.) — 15. Schopenhauer. Halálának félszázados évfordulójára. (A Cél. 1910. 37—42. l.) — 16. Feminizmus és koedukacio. (A Cél. 1910. 96—102. l.) — 17. Fizikai és psychikai okság. (A M. Filoz. Társ. közleményei. 1911. 287—310. l.) — 18. W. James. (Népművelés. 1910. 385—392. l.) — 19. Medvezky Frigyes emlékezete. (Athenaeum. 1915. 190—220. l.) — 20. Medvezky Frigyes paedagogiai törekvései. (M. Paedagogia. 1915. évf.)

Száznál több könyvismertetés és bírálat a Budapesti Szemlében, M. Társadalomtudományi Szemlében, M. Filozófiai Társaság Közleményeiben, Athenaeumban, M. Paedagogiában, M. Közéiskolában, Egyet. Philologiai Közlönyben, Történeti Szemlében.

Szerkesztette a M. Filozófiai Társaság Közleményeit és a Paedagogiai Könyvtárt, melyben a Ratio Educationis, Montaigne, Erasmus, Locke paedagogiai műveinek fordítása jelent meg (4 kötet).

Alexander Bernát r. t.

Fináczy Ernő r. t.

Pauler Ákos l. t.

A II. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

VI.

GEREVICH TIBOR bölcsészettudományi doktort, a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának segédőrt, tudományegyetemi magántanárt s művészettörténeti írórt van szerencsénk a Magyar Tudományos Akadémia II. B) alosztályába levelező tagul a legmelegebben ajánlani.

Született 1882-ben Máramarosszigeten. Közéiskolai tanulmányait Kassán, egyetemi tanulmányait Budapesten és Berlinben végezte. A

budapesti egyetemen bölcsészeti doktorátust tett. 1908-ban a Magyar Nemzeti Múzeum szolgálatába lépett, ahol 1911-ben segédorré nevezetett ki; ez utóbbi évben a budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara magántanárrá habilitálta; az egyetemi művészettörténeti gyűjteményben több évig mint kisegítő szakelő működött. Művészettörténeti tanulmányokat végzett Ausztria, Német-, Francia-, Olaszország, Hollandia és Belgium nevezetesebb városaiban, továbbá Londonban. Kivált Olaszországban folytatott többszöri és huzamos kutatásokat. Tudományos munkálkodása arról tanuskodik, hogy a művészettörténetet szilárd történeti alapon műveli; a művészeti emlékek mellett a vonatkozó oklevélei és egyéb írott kútfőket is kutatja; stíluskritika mellett forráskritikát is végez. Olasz levéltárakban eredményes kutatásokat tett, s párhuzamosan számos fontos kiadatlan művészeti emléket — többnyire festményt — hozott felszínre. Ily módszerrel végzett kutatásaival az olasz művészet történetének több ismeretlen vagy rosszul ismert részét világította meg. Elsőnek dolgozta fel a XIV. századi bolognai festészet történetét, a mely iskola későbbi fejlődéstörténetét is újonnan, eredeti módon rajzolta meg, s fölfogását az olasz művészettörténet e fontos iskolájának fejlődésére nézve az irodalom is magáévá tette, eredményeire olasz, német, angol szakmunkák hivatkoznak. Korunk legnagyobb szabású tudományos művészettörténeti vállalkozása, a Thieme-Becker Künstlerlexikona őt bizta meg a bologna-ferarai festők feldolgozásával, s e mű eddig megjelent kötetekben számos régi művész életrajzát és működésének megkonstruálását közölte eredeti levéltári és emlékkutatásai alapján. E biográfiáit — melyek némelyike valóságos monografiává bővül s különnyomatban is megjelent — a külföldi tudományos kritika „mintaszerűeknek“ ismerte el s azokat épp úgy czitálják, mint egyéb dolgozatait. Kutatásainak további tárgya az újabban történeti jogaiba visszahelyezett barokk művészet, melynek megértését hazánkban elsőnek közvetítette. A barokk kutatás módszeréről a római X. nemzetközi művészettörténeti kongresszuson nagy érdeklődést keltett előadást tartott. A miniatűr-festészet történetével is foglalkozott s az Akadémia Kaufmann-féle miniatűr-codexek kiadásán hosszabb idő óta dolgozik. Közreműködött az Akadémiánk nagyerdemű elnökétől kiadott Beatrix-okmánytár közzétételében. Igyekezete továbbá, hogy a külföldi művészettörténeti kutatás legújabb mozzanatait itthon ismertesse és bírálja; így a Nemzeti Múzeumban és a Szabad Egyetemen tartott előadásaiban ismertette a „renaissance“ új magyarázatát, mely az újonnan felfedezett emlékek alapján a régi felfogással szemben kialakult. Folyóiratainkban — kivált a Múzeumi és Könyvtári Értesítőben — igen nagyszámú könyvismertetés és kisebb közlemény kapesán végzett az új tudományos mozgalmakat szemmel kíséző ily munkát. Legújabb kutatása a régi hazai művészet, kivált a magyarországi renaissance-művészet felé fordult; egyelőre szakelőadásokban és kisebb cikkekben foglalkozik vele, s új

emlékek földériteése, a régebben ismertek helyesebb meghatározása és ismeretlen kapcsolatok kimutatása által a hazai renaissance-művészet-ről az eddiginél hübb képet igyekszik nyújtani. Jelenleg a bibornok-hercezeprimás úr Ó Eminentájának megbízásából az esztergomi képtár fölötte beces anyagának meghatározásán és tudományos nagykatálógusának kiadásán dolgozik; a Simortól alapított, azóta feledésbe merült s Csernoch primástól új életre keltett képtárban úgy a régi hazai, mint a külföldi művészetet illető számos nagy horderejű fölfedezést tett. Tudományos munkálkodásának figyelembe veendő részét teszik az egyetemen az olasz művészet történetéből tartott előadásai.

A külföldön is ismert és elismert eredményei, nagy kutatási buzgalma, melylyel rendszerint a művészettörténetnek még ismeretlen területeit igyekszik földolgozni, szigorúan tudományos módszere méltóvá teszik, hogy Akadémiánk levelező tagjai sorába válaszsza. Pozitív történeti alapon nyugvó s a levéltári és kútfői anyagot is felölelő kutatási módja a történeti alosztály keretébe utalják, ahol megválasztatása esetében munkálkodásától hasznos eredmények várhatók. Megválasztatása azért is kívánatos, mert a történeti alosztályok és a régészeti bizottságnak több oly fontos feladata van, melyeket a külföldi művészet történetét is művelő kutató nélkül nem képes megoldani, s melyet viszont, történeti jellegük miatt, nem lehet a művészetet más, esztetikai szempontok szerint elbíráló széptudományi alosztályba utalni. Ilyen feladat elsősorban a Fabriczy-alapnak az adományozó intenczióinak és tudományos felfogásának megfelelő felhasználása. Fabriczy a művészettörténetet pozitív történeti alapon művelte, nagy eredményeit ily módszerrel érte el, úgy hogy — azt hisszük — alapítványát is hasonló, épp a II. B) osztály keretében megoldható feladatokra kell fordítani. A történeti alosztálynak fontos feladata továbbá régi művészeti emlékeinknek (származás oltárok, építészeti emlékek, ötvösművek stb.) és a rájuk vonatkozó forrásoknak rendszeres kiadása, Rómernek, Henszlmannak, Myskovszkynak és Mihaliknak az osztály kiadásában megjelent ily arányú művei folytatása gyanánt. Kettős kötelessége ez Akadémiánknek most, midőn a magyarság erejét és történeti hivatását annyi század után a külföld is újból megérezte és megértette. Régi honi művészetünk speciális jellege hozza magával, hogy emlékeinek tudományos publikációja a külföldi művészet alapos ismerete nélkül lehetetlen. Műtörténész megválasztását javallja az a körülmény is, hogy a II. B) osztálynak máris sok az archaeológus tagja. Egyébként Gerevich szükség esetén az osztály régészeti munkálkodásaiban is hasznosíthatja magát, hiszen mint a Nemzeti Múzeum régiségfőnökének tisztviselője, a legilletékesebb helyen nyerte ily irányú gyakorlatát.

Művei és értekezései :

1. Az arányosság elméletének és alkalmazásának története a művészetben. Budapest, 1904. — 2. Sull' origine del rinascimento

pittorico a Bologna. (Rassegna d' Arte. 1906 és 1907.) — 3. Francesco Francia nell'evoluzione della pittura bolognese. (U. o. 1908.) — 4. Tracce di Michelangelo nella scuola di Francesco Francia. (L' Archiginnasio. 1908.) — 5. Donatello és az újabb művészettörténeti kutatás. (Athenaeum. 1908. II.—III. füz.) — 6—7. A régi umbriai iparművészet a perugiai kiállításon. (Múzeumi és Könyvtári Értesítő. 1908.) — U. a. olaszul (L' Italia Industriale Artistica. 1909.) — 8. Rafael élete és művei. Írta Wollanka József. Bírálat. (Budapesti Szemle. 1908.) — 9. A bolognai festészet sorsa Francesco Francia után. (Művészet. 1909.) — 10. A restaurált Palazzo Bevilacqua Bolognában. (U. o. 1909.) — 11. Le relazioni tra la pittura e le miniature bolognese nel trecento. (Rassegna d' Arte. 1909 és 1910.) — 12. Újabb adalékok a bolognai festészet történetéhez a XVI. században. (Művészet. 1910.) — 13. A barok kutatás mai tudományos állása. (Budapesti Szemle. 1910.) — 14. Az építési munka szervezete a középkorban. (Építőmesterek VI. Évkönyve. 1910.) — 15. Nuove ricerche intorno all' architettura Bentivolesca. (Rassegna d' Arte. 1910.) — 16. A miniatürfestészet, tekintettel a Corvin-kodexekre. (Különnyomat a M. Nemzeti Múzeum 1911. évi jelentéséből.) — 17. A barok festészet művészi fejlődése. (Különnyomat a M. Nemzeti Múzeum 1912. évi jelentéséből.) — 18. A X. nemzetközi művészettörténeti kongresszus Rómában. (Művészet. 1912.) — 19. A nyitrai Madonna. (Archaeologiai Értesítő. 1912.) — 20. I quadri italiani nelle collezioni Pálffy in Ungheria. (A. Colasanti társszerzővel. Rassegna d' Arte. 1912.) — 21. A Thieme-Becker Künstlerlexikonban számos bologna-ferrarai művész életrajza. — 22. Aragóniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok. Dr. Gerevich Tibor és dr. Jakubovich Emil közreműködésével közli Berzeviczy Albert. Budapest, 1914. — 23. A krakói Czartoryski-gyűjtemény olasz képei. (I. és II. közlemény az Arch. Értesítő 1915. évi folyamában, III. és IV. közlemény u. ott sajtó alatt.) — 24. Malaguzzi Valeri nagy milanoi monografiájának megbeszélése az Arch. Értesítő 1915. évi 1—2. számában. (Különnyomatban is.) — 25. Nagy számú kisebb czikk és könyvbírálat a Rassegna d' Arteban, Archaeologiai Értesítőben, Múzeumi és Könyvtári Értesítőben, Magyar Könyvszemlében, Vasárnapi Újságban stb.

Budapest, 1916 február hó 20-án.

Dr. Ballagi Aladár r. t.
Mihalik József l. t.

VII.

Dr. JANCsó BENEDEKET, az Országos Szabadoktatási Tanács ügyvezető alelnökét, a II. osztály B) alosztályába levelező tag-nak ajánljuk. Született 1854. évi november 19-én. Egyetemi tanulmányainak végeztével előbb középiskolai tanár, majd igazgató. 1895—1899 a miniszterelnökség nemzetiségi osztályához volt beosztva. Azután folytatta tanári működését, míg 1907-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz hivatott be, a hol a szabadoktatás ügyeinek vezetésével és szervezésével bízták meg. 1908-ban az erre vonatkozó nagy emlékiratot szerkesztette, mely széleskörű szaktanácskozások alapjául szolgált. 1905-ben az Országos Középiskolai Tanári Egyesület alelnöke. Ugyanazon évben a Magyar Társadalomtudományi Egyesület egyik megalkotója, igazgatója, majd folyóiratának egyik szerkesztője. 1911 óta pedig mint az akkor felállított Országos Szabadoktatási Tanács alelnöke fejt ki buzgó és sikeres közmunkásságot.

Irodalmi tevékenysége már csaknem négy évtizedes. Főbb művei: Szenczi Molnár Albert. Kolozsvár, 1878. — Magyar Nyelvtudomány-történeti Tanulmányok. Budapest, 1881. — Kölesey Ferencz Élete és Művei. Igen becses nagy munka, mely nemcsak életrajz és esztétikai méltatás, hanem alapos kortörténet is. Megjelent Budapesten 1885-ben. — Fábíán Gábor Élete és Művei. Arad, 1885. — Középiskoláink Reformja. Budapest, 1891. — Szabadságharcunk és a Dákoromán Törekvések. Budapest, 1895. — Báró Bánffy Dezső Nemzetiségi Politikája. U. o. 1895. — A Román Nemzetiségi Törekvések Története és Jelenlegi Állapota. Két nagy kötet, u. o. 1896 és 1899. Hosszabb időn át több szemlét szerkesztett s más folyóiratoknak és előkelő hirlapoknak termékeny munkatársa volt, melyekbe oktatásügyi és történetileg megalapozott nemzetiségpolitikai tanulmányokat és cikkeket írt. Megemlítendő még, hogy 1892 és 1895 közt szerkesztette Arad-vármegye és Arad sz. kir. város nagy monografiájának négy óriási kötetét.

Irodalmi tevékenysége már tizenkilenc évvel ezelőtt magára vonta a Magyar Tudományos Akadémia figyelmét. Annak a Bródy-jutalom tárgyában kiküldött bizottsága 1897. évi — Zichy Antal t. t. által előterjesztett — jelentésében Jancsó Benedek „Szabadságharcunk és a Dákoromán Törekvések“ című munkájáról a legnagyobb elismerés hangján nyilatkozik. Kiemeli „ritka tárgyilagosságát, bő olvasottságát, finom tapintatát és mély történelmi bepillantását“. De úgy ezt a munkáját valamint „A Román Nemzetiségi Törekvések Története és Jelenlegi Állapota“ című nagyobb művének 1895. megjelent I. kötetét inkább jeles történeti, mint publicistikai munkának jelenti ki. A Bródy-

jutalmát 1897-ben ugyan egyik munkájával sem nyerte el, mert azt akkor gróf Andrassy Gyula kapta meg, de utóbb említett munkájának II. kötetét, mely 1899-ben látott napvilágot, az Akadémia egy év mulva egyhangú határozata alapján avval megkoszorúzta. E határozat meghozatala előtt csak aziránt merült fel ismét kétség, hogy a túlnyomólag történeti tartalmú beces mű a szabályzatok értelmében részesíthető-e a szóbanforgó jutalomban? Ez a kétség azonban némi vita után elszlott s az Akadémia a november 26-án folytatólag tartott nagygyűlésén végleg döntött az 1900. évi Bródy-jutalom tárgyában, melylyel ugyanazon év május 2-án itt nem részletezhető okokból nem tudott végezni. Az a bizottsági jelentés, mely Jancsó Benedek említett kötetének ajánlja a jutalmat kiadni, ennek a kötetnek is tárgyilagosságát, részrehabilitáltságát, bonczoló, tiszta előadását dicséri, de kiemeli azt a művészetét is, melylyel kifogástalan objectivitású megállapításai keretében képes a magyar állami politika feladatát világosan kitűzni. E jelentéshez pótlólag még csak azt kell hozzá tennünk, hogy Jancsó Benedek a történet eredeti forrásaiból merített és nemcsak mint publicista, hanem mint történétíró is minden tekintetben megállja helyét.

Kiemelendőnek tartjuk végül, hogy Jancsó Benedek nemcsak korábban, hanem a legújabb időben is behatóan foglalkozott a román kérdéssel és különösen oly irányban, mely a világháború végével igen fontossá fog válni. A Magyar Társadalomtudományi Egyesület 1910-ben és 1911-ben nagyszabású birtokpolitikai szaktanácskozmányt rendezett; az ennek előzményeit, tárgyalásait és eredményeit összefoglaló rendszeres munka a földművelési minisztérium bőkezű anyagi támogatásával jelent meg. Az előzmények közt foglalt helyet tizenegy más hasonló tanulmány között a Jancsó Benedeké is, mely Rómánia birtokviszonyairól szól. E munkálatában ő nagy tájékozottsággal behatóan elemzi a velünk keleten szomszédos királyság gazdasági életét. Ez a dolgozata arról tanuskodik, hogy ő történeti és politikai tudományos kutatásait gyakorlati célok érdekében is kellően tudja hasznosítani. Erre nálunk most az ország óriási erőfeszítése után általában, de különösen keleti érdekeink megóvhatása végett nagy, égető szükség van. A Magyar Tudományos Akadémia az ez irányú tudományos törekvések fontosságát már évekkel ezelőtt belátta, azért erre a célra egy külön Balkáni Bizottságot szervezett. Az éppen most van átalakulóban és új szerkezetében valószínűleg nagy horderejű, alapvető tudományos munkásságot fog megindítani, melylyel a közel keletnek részünkről való minden irányú átkutatása révén jogosult gyakorlati céljaink megvalósulását van hivatva előmozdítani. Ehhez a munkássághoz azonban az Akadémiának tagjai sorában is szakavatott és kipróbált munkakerőkre van szüksége. Jancsó Benedekben mi már régesrégén ilyen értékes erőt ismertünk fel. Azért megválasztatását nemesak kétségtelen, az Akadémia által többször elismert tudományos és irodalmi érdemei alapján, hanem közreműködésének a jelzett irányban való

biztosíthatása végett is a II. osztály B) alosztályában üresedésben levő levelező tagsági helyek egyikére melegen ajánljuk.

Budapest, 1916 február 28-án.

Csánki Dezső r. t.

Gaal Jenő r. t.

Fináczy Ernő r. t.

VIII.

A II. osztály B) alosztályába ajánljuk **dr. PÓSTA BÉLA** archaeologist, a kolozsvári Ferencz József-egyetem ny. r. tanárát.

Pósta Béla (szül. 1862.) már nagyon fiatalon, egyetemi tanulmányainak teljes befejezése előtt 1885-ben a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségosztályának szolgálatába lépett. Közel másfél évtizedig működött itt és behatóan foglalkozott első sorban a numismatikával, majd az archaeologia különböző ágaival, miközben mindinkább megérelmődött benne a meggyőződés, hogy a magyarországi emlékesoportok tudományos földolgozása céljából a keleti emlékek föl kutatatása, figyelembevétele szükséges.

Irodalmi munkássága, mely *Érmészeti bizonyítékok Magyarország történetéhez* cz. dissertatiójával nyílt meg, eleinte a numismatikára vonatkozott. Ily tárgyú cikkei: *Egy pár szó a magyar czímerkérdéshez* (Turul, 1885), *Hazai érmészetünk és a bécsi dénárok* (Archaeologiai Értesítő, 1885), valamint a Pallas Negy Lexikonába irt érmészeti cikkek. Utóbb azonban, midőn munkásságát főleg őskori és régibb középkori archaeologiai tanulmányoknak szentelte és a Nemzeti Múzeum megbízásából önállóan vezetett ásátásokat, egymás után tette közzé az ily tárgyú dolgozatok egész sorát. Ezek: *Újabb leletek a tószegi telepről* (Archaeologiai Értesítő, 1889), *A hatvan-boldogi ásátás* (u. o., 1895), *A zala-szentgróthi ásátás* (u. o., 1895), *Sziráki ásátások* (Archaeologiai Közlemények, 1895), *Történelmi magyar pogánykori leletek* (Archaeologiai Értesítő, 1896), *Lovasberényi urnatemető* (u. o., 1897). Nagyobb terjedelmű összefoglaló műve a *Baranyamegye története az őskortól a népvándorlásig* (Pécs, 1897).

Döntő jelentőségű volt Pósta Bélára nézve, hogy miután a gróf Zichy Jenő első utazásai alkalmából gyűjtött gazdag archaeologiai anyagot terjedelmesen, mintaszerű gonddal földolgozta (*Gróf Zichy Jenő kaukázusi és középázsiai utazásai. Második rész. Az archaeologiai gyűjtemények leírása.* Magyarul és francziául. Budapest, 1897, 327—613. lap), gróf Zichy Jenő következő expedíciójában maga is résztvehetett. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az általa orosz gyűjteményekben végzett tanulmányok hazánk régibb középkori emlékeit új világításba helyezték és oly kapcsolatokat, problémákat állítottak

föl, a melyek archaeológiánk legfontosabb kérdéseinek megoldását jelentékenyen előmozdították. E tanulmányokról először az Archaeologiai Értesítőben megjelent cikksorozatban (*Archaeologiai tanulmányok oroszországi gyűjteményekben*, 1898), majd részletesen *Régészeti tanulmányok orosz földön* (Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása, III. kötet, Budapest-Lipcse, 1905. Magyarul és németül, I. rész 1—317. lap, II. rész 318—600. lap) címen számolt be. Ez a munka voltaképpen csak első közleménye egy tervbevett hosszabb tanulmánysorozatnak, de már ez is kiterjed összes nevezetesebb hazai régészeti csoportjainknak az orosz földiekkel való párhuzamos tárgyalására és archaeológiánkra rendkívül termékenyítő hatást gyakorolt.

Ázsiai útjáról hazatérve, Pósta Béla csakhamar (1899-ben) a kolozsvári egyetem ny. r. tanárává neveztetett ki. Munkakedve, kiváló szervező képessége és cél tudatos tudományos törekvése itt fényesen bevált, főleg az által, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárát, a melynek igazgatója lett, újjászervezte és az egyetemi tanítás szolgálatába állította. Igen nagy érdeme, hogy ez intézetben az ő vezetése alatt kiképzett szakemberek egész sora működik már, a kiknek az ugyancsak Pósta által alapított és szerkesztett „Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárából” című kétnyelvű folyóiratban (eddig 6 évfolyam) megjelent dolgozatai tanúságot tesznek az intézetben uralkodó módszeres tevékenységről, a mely elsősorban Erdély emlékeinek ismertetését, az erdélyi archaeologiai kérdések megoldását tűzte ki céljául. E folyóiratba maga Pósta a következő dolgozatokat írta: *Teleki Mihály sírja* (I. pótfüzet, 1913), *A benei bronzhydria* (1914), *A pókafalvi református egyház régi himzései* (1914), *A vizaknai kehely* (1915). Egyéb dolgozatai 1899 óta: *Kurticsi őstelepek* (Archaeologiai Értesítő, 1899), *Mátyáskori emlékek az E. M. E. érem- és régiségtárában* (a Mátyás király-emlékkönyvben, Budapest 1900), *Útmutató az Erd. Orsz. Múzeum érem- és régiségtárában*, Kolozsvár 1903, *A maroszentannai sírmező* (Az E. M. E. marosvásárhelyi vándorgyűlésének emlékkönyvében, Kolozsvár, 1906), *Köemlékek felállítására az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárában* (Múzeumi és Könyvtári Értesítő, 1907), *Kolozsvári Márton és György Szent György-szobra* (Az E. M. E. brassói vándorgyűlésének emlékkönyvében. Kolozsvár, 1908), *Régészeti tanfolyam az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárában* (Erdélyi Múzeum, 1908), *A magyar nemzet és a művészetek* (a kolozsvári egyetem 1910/11. évi Actáiban). Pósta már évek óta Torma Zsófia gyűjteményének tudományos földolgozásával foglalkozik Akadémiánk archaeologiai bizottságának megbízásából és remélhető, hogy a rengeteg anyagot felölelő, Magyarország őskori kultúrájának kapcsolatai szempontjából rendkívül fontos nagy mű csakhamar napvilágot fog látni.

Az a sokoldalú, értékes munkásság, a melyet jelöltünk immár több mint 30 év óta fejt ki a hazai archaeologiai tudomány szolgálá-

latában a múzeumok, a tudományos irodalom és a tanári tevékenység terén, teljes mértékben megérdemli azt az elismerést, hogy Akadémiánk tagjainak sorába fogadja őt. A hosszú munkásság azonban korántsem emésztette még fel erejét és azok a fontos archaeologiai föladatak, a melyek Erdélyben várnak megoldásra és Akadémiánk munkakörét is érintik, az ő, valamint az általa nevelt fiatalabb szakemberek közreműködését szinte nélkülözhetetlenné teszik. Ennek tudatában melegen ajánljuk Pósta Bélát, a kitünő tudóst, lelkes tanárt és elsörendű múzeumi szakembert a Tekintetes Akadémia jóindulatába.

Budapest, 1916 február hó.

Br. Forster Gyula t. t.
 Ortvyay Tivadar r. t.
 Mahler Ede l. t.
 Dr. Kuzsinszky Bálint l. t.
 Éber László l. t.

A II. OSZTÁLYBA

KÜLSŐ TAGNAK:

IX.

Dr. GEORG v. MAYRT, a statisztika tanárát a müncheni egyetemen, a II. osztály *külső* tagjául ajánljuk. Mayr immár egy fél évszázad óta — a mióta 1866-ban a müncheni egyetemen tanári működését megkezdte — dolgozik a statisztika terén. 1869-ben a bajor kir. statisztikai hivatal élére került, melyet akkor teljesen modern irányban újjászervezett s kiadványait magas színvonalra emelte. Utóbb a minisztérium szolgálatába lépett, de az elzász-lotharingiai kormány szolgálatában al-államtitkári minőségben töltött nyolcz év után visszatért az egyetemre s előbb Strassburgban, majd Münchenben működött mint a statisztika tanára. Mig a bajor statisztikai hivatal élén kifejtett működésével a gyakorlati statisztika mesterének és kitünő szervezőnek bizonyult és *Die Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben* című munkájával, mely nevét megalapította (magyarul a M. Tud. Akadémia könyvkiadó vállalatában, 1881), a statisztikai törvényszerűségek ékesnyelvű népszerűsítőjének mutatkozott be, addig egyetemi előadásaiiban s ezeken felépült munkáiban a statisztika elméletének mély gondolkodású s avatott művelőjévé fejlődött, úgy hogy ma őt tekintik a statisztikai elmélet legkitünőbb képviselőjének. A statisztika egész irodalmának — a legkisebb részletekig menő — bámulatos ismerete és az óriási anyag fölötti teljes uralma képessé tette arra, hogy munkáiban a statisztikának teljes rendszeres feldolgozását adja. *Statistik und Gesellschaftslehre* című 3 kötetes munkája, mely két évtized

(1895—1915) munkásságának eredménye, már addig is közismert nevének oly tekintélyt szerzett, hogy azóta az ő katedrája vált a statisztika egyetemi tanításának leglátogatottabb gócpontjává, mely köré a német hallgatóságon kívül a világ minden részéből sereglettek a hallgatók, Európából éppen úgy mint Amerikából és Japánból. A statisztikusok fiatal nemzedékét szinte kivétel nélkül Mayr elméleti tanítása és gyakorlati irányítása vezette be a statisztika ismeretébe. Mayr ezenkívül a gyakorlati nemzetgazdaságtan terén is dolgozott s *Grundriss zu Vorlesungen über praktische Nationalökonomie* és *Begriff und Gliederung der Staatswissenschaften* című munkái nagy elterjedésnek örvendek. Jelentékeny szolgálatot tett a statisztikai szakirodalomnak az *Allgemeines Statistisches Archiv* megalapításával, melyet 1890—1905-ig szerkesztett s 1914-ben újra megindított. Mint a statisztikai kongresszusok és egyéb összejövetelek állandó látogatója s a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek egyik megalapítója s újabban alelnöke, tevékeny részt vett a statisztika minden ágazatának elméleti és technikai fejlesztésében, szintúgy a nemzetközi statisztika művelésében s alig van a statisztikának ágazata, melyben az ő kezdeményezésének vagy éles kritikai működésének nyomaira ne lehetne ismerni. Születésének 70-ik évfordulója (1911 február 12-ike) a német és a külföldi tudományosság valóságos ünnepe volt, melyet nagyszámú tisztelői és szaktársai egy a német statisztika fejlődését és mai állapotát felölelő hatalmas szakmunka kiadásával ülték meg. Mayr immár 75 éves korában is bámulusos munkásságot fejt ki a statisztikai és közgazdasági irodalom terén. Sokoldalú képzettsége, nagy tudása, szeretetreméltó egyénisége és Magyarország iránti rokonszenve már eddig is sok tisztelőt és jóbarátot szerzett neki hazánkban, kik örömmel látnák, ha a Magyar Tudományos Akadémia őt még szorosabban fűzné itteni szakkörünkhöz azáltal, ha e nagyérdemű tudóst külső tagjává választaná meg. Megválasztása reá nézve a magyar tudományos világ elismerését jelentené, Akadémiánknak pedig diszére válnék.

Budapest, 1916 február 28-án.

Vargha Gyula r. t.

Földes Béla r. t.

Thirring Gusztáv l. t.

Buday László l. t.

A III. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK :

X.

Alólírottak tisztelettel ajánlják a III. osztály A) alosztályába levelező tagul **P. FÉNYI GYULA S. J.** csillagászt, a Haynald-Observatorium nyugalomba vonult igazgatóját. Az Akadémia elisme-

rése juttalma lehetne egy hosszú, az astronomia és meteorologia között megoszló lankadatlan munkásságnak, a mely most sem szünt meg, hanem egészen P. Fényi legsajátosabb és legkedveltebb studiumára, a Nap-tevékenység tanulmányozására koncentrálnak. Valóban, a tudós jezsuita atya a solaris activitasnak — melynek Amerikában immár speciális observatoriuma van s mely iránt külön nemzetközi bizottság érdeklődik — egyik legalaposabb, külföldön gyakran idézett ismerője, a ki sok személyes tapasztalatot igénylő munkamezejét — a mi nagy ritkaság — már három aktivitási perioduson át műveli.

Fényi Gyula S. J. 1845. évben január 9-én született Sopronban és 1864 szeptember 24-én lépett be a Jézustársaságba. A szokásos próbaidő leteltével a rendi tanulmányokat végezte, majd 1872—74-ig két éven át az ifjúság nevelésével és oktatásával foglalkozott a Jézustársasági kalocsai érseki főgimnáziumban és a vele kapcsolatos intézetben. Tanulmányainak befejezése végett 1874—78-ig az innsbrucki egyetemnek theologiai és bölcseleti szakát (a matematikát és fizikát) látogatta. Egy évi külföldi tartózkodás után két évig ismét Kalocsára került mint főgimnáziumi tanár és a *Haynald-Observatorium* asszisztense. Ezen működését ismét meg kellett szakítania három esztendőre, mert 1882—85-ig rendi elöljárói Pozsonyba rendelték, hogy az ottani Jézustársasági bölcseleti főiskolán fiatal rendtársainak a felső matematikát adja elő.

1885. év őszén kinevezték a *Haynald-Observatorium igazgatójává*. Ezen állásában egy évig még a főgimnáziumban is tanított. Igazgatói állását 1913-ig megtartotta; az ifjúság oktatását azonban súlyos fülbaja miatt végleg abban kellett hagynia, jöllehet nagy örömmel és készséggel foglalkozott az ifjúsággal.

Ezentúl minden idejét tudományos kutatásoknak szentelte. Kitarató szorgalommal és a legnagyobb pontossággal végezte megfigyeléseit, a melyeknek legnagyobb része a napon jelentkező protuberanciák megvizsgálását czélozta. Ezen észleléseit már részben kiadta, részben pedig ki vannak dolgozva egészen 1914. év végéig. Kiadását csak pénzhiány gátolja, mert el is tekintve a mostani rendkívüli körülményektől, már egy-egy kötet is a sok rajz és kép miatt tetemes összegbe kerül. Ennélfogva 30 évi kutatásainak közlése csak lassan halad előre.

Tudományos téren elért sikereit akarta az „*Academia Pontificia dei Nuovi Lincei*“ (Róma) méltányolni, midőn 1901. évben levelező tagjává választotta. A Napra vonatkozó kiváló észleléseit elismerte 1909-ben a „*Società degli Spettroscopisti italiani*“ is, mert szintén tagjává választotta. Végül a „*Magyar Földrajzi Társaság*“ 1910-ben tiszteletbeli tagjának választotta meg az ősz tudóst.

Az 1913. évben pedig, hogy eddigi észleléseit feldolgozhassa és sajtó alá rendezhesse, megvált a *Haynald-Observatorium igazgatói*

állásától. A protuberanciák észleléseit azonban még most is tovább folytatja a régi pontossággal és szorgalommal.

Tudományos dolgozatai (1885—1916) a következők:

A) *A Haynald-Observatorinm kiadványai*: 1. A Nap protuberanciái 1886-ik évében, három köny. táblával. 8-r. 60 old. Magyar és német szöveggel. — 2. Meteorológiai észlelések a Haynald-Observatoriumon 1886—1888-ig. 140 old. Az Anemometer és Napfénytartam-autograf leírásával. — 3. Ugyanaz német nyelven: Meteorol. Beobachtungen, angestellt am Haynald-Observatorium in den Jahren 1886—1888. Mit Beschreibung des Anemometers und des Sonnenschein-Autographen. 142 old. — 4. A Nap protuberanciái, 1887-ben. 78 old. Budap. 1892. — 5. Ugyanaz németül: Protuberanzen im Jahre 1887. 78 S. — 6. Meteorolog. Beobachtungen, angestellt in Boroma in Südafrika in den Jahren 1891 u. 1892 von P. Ladislaus Menyhárh; bearbeitet und herausgegeben von. J. Fényi. (VII. Heft) 75 Seiten. — 7. Protuberanzen, beobachtet in den Jahren 1888, 1889, 1890 am Haynald-Observatorium. Kalocsa 1902. (VIII. Heft) 132 Seiten. Quart. — 8. Meteorologische Beobachtungen, angestellt von P. Ladislaus Menyhárh zu Boroma u. Zumbo in Südafrika in den Jahren 1893—1897. (IX. Heft) 93 Seiten. Kalocsa, 1904. — 9. Protuberanzen, beobachtet in den Jahren 1891 u. 1892 am Haynald-Observatorium (X. Heft) 144 Seiten; Gr.-Quart; Kalocsa, 1911. — 10. Mint külön füzet jelent meg: „Gewitterregistrator“; konstruiert von P. Joh. Schreiber. 21 Seiten. 1901. Kalocsa. — 11. Nagyrészt mint különnyomat a „Katholikus Szemlé“-ből: A Haynald-Observatorium. Alapítása, berendezése, tevékenysége 1898.

B) *Értekezések és közlemények. I. Magyar tudományos Akadémia*: 1. Anemometer észlelések a Haynald-Observatoriumon Kalocsán 1885—1888. Értesítő VIII. köt. — 2. A Haynald-Observatoriumon 1887-ben tett protuberanciái észlelések általános eredménye. Értesítő XI. köt. — 3. Menyhárh László meteorológiai megfigyelései Boromában. Értes. XIII. k. — 4. A légnyomás évi és napi menete Kalocsán. Értesítő XXIX. köt.

II. *Académie des Sciences à Paris (Comptes rendus)*: 1. Deux éruptions observées sur le soleil; sept. 1888. T. CVIII. — 2. Deux éruptions sur le soleil T. CIX. — 3. Deux protubérances solaires observées à l'observatoire Haynald à Kalocsa. T. CXI. — 4. Ascension rapides d'une protubérance solaire. T. CXI. — 5. Vitesse énorme d'une protubérance solaire, le 17. juin 1891. T. CXIII. — 6. Phénomènes observés à Kalocsa sur le grand groupe de taches en février 1892. T. CXIV. — 7. Nouvelle interprétation du phénomène des protubérances solaires. T. CXXII. — 8. Sur un appareil pour l'enregistrement automatique des décharges de l'atmosphère. T. CXXXIV. — 9. Sur la nature de cohéreur. T. CXXXV.

III. *Academia Pontificia dei Nuovi Lincei-Roma*: De nova qua-

dam explicatione transpositionis linearum spectralium in sole observatae. Vol. XXI.

IV. *Akademie der Wissenschaften in Wien*: Ergebnisse der Beobachtungen der Temperatur u. des Luftdruckes in Boroma (Südafrika). Sitzungsberichte Nr. 1912. Band CXXI. Abth. II. a.

V. *Memorie della società degli Spettroscopisti italiani*: 1. Grande éruption solaire du juillet 1887., observée à l'observatoire Haynald à Kalocsa Vol. XVI. — 2. Sull' eclisse del 19 agosto 1887. Lettera. Vol. XVII. — 3. Quelques phénomènes solaires considérables le 5 et 6 sept. 1888. observés à l'observat. Haynald. Vol. XVIII. — 4. Sur la ligne sombre observée pendant l'occultation du Jupiter par la Lune le 17 août 1889. Vol. XIX. — 5. Una eruzione metallica solare in latitudine elevata, osservata all' osservatorio Haynald. Vol. XVIII. — 6. Éruption métallique, observée le 2 mai 1890. Vol. XIX. — 7. Über die gegenwärtige Zunahme der Sonnentätigkeit. Vol. XIX. — 8. Protubérances solaires extraordinaires, observées à l'observat. Haynald. Vol. XX. — 9. Metallische Eruptionen, beob. am 2. Mai 1891. Vol. XX. — 10. Protubérances observées sur le disques solaire. Vol. XX. — 11. Ascension rapide d'une protubérance solaire. Vol. XX. — 12. Phénomènes observés sur le grand groupe de taches en fevrier 1892. Vol. XXXI. — 13. Sur une protubérance d'une hauteur énorme observée le 5. mai. Vol. XXI. — 14. Rapport sur les mouvements aussi singuliers qu'extraordinaires d'une protubérance observée à l'observat. Haynald le 17 juin 1891. Vol. XX. — 15. Note sur une protubérance excessivement grande, observée le 3 octobre 1892 à l'observat. Haynald. Vol. XXI. — 16. Sur deux grandes protubérances du sept. 1893, observées à Kalocsa. Vol. XXIII. — 17. Rapport sur une grande protubérance observée le 24 decembre 1894. Vol. XXIV. — 18. Relation concernant deux protubérances observées le 15 juillet et le 30 sept. 1895. Vol. XXV. — 19. Protubérances e Facole solare. — Nouvelle interprétation des phénomènes des protubérances solaires. Vol. XXV. — 20. Protubérance du 8 août 1896. Vol. XXV. — 21. Sopra la grande machia solare del settembre 1898. Vol. XXVIII. — 22. Aufstieg einer grossen Protuberanz am 1. Juni 1900. Vol. XXIX. — 23. Zur magnet. Störung am 31. Oktober 1903. Vol. XXXIII. — 24. Über die Beobachtung der niederen Protuberanzen. Vol. XXXVII. — 25. Über das Vorkommen des Protuberanzen auf den Polarkalotten der Sonne. Vol. XXXVII. — 26. Beobachtung einer Eruption auf der Sonnenscheibe. Vol. XXXVII. — 27. Erwiderung auf eine Widerlegung. Vol. XXXIX. — 28. Über die Höhe der Sonnenatmosphäre. Vol. I. Ser. II. 1912.

VI. *Astronomische Nachrichten*. 1. Über das Aufleuchten des Kometen Sawerthal 1888. Nr. 2844. — 2. Über die gegenwärtige Zunahme der Sonnentätigkeit. Nr. 3008. — 3. Todesanzeige Sr. Eminenz Cardin. L. v. Haynald. Nr. 3049. — 4. Beobachtung der totalen Mond-

finsterniss 1891. 15. XI. am Haynald-Observat. Nr. 3049. — 5. Beobachtung der partiellen Mondfinsternis 11. Mai 1892 am Haynald-Observat. Nr. 3106. — 6. Über eine am 3. Oktober 1892 beobachtete grosse Protuberanz. Nr. 3133. — 7. Über die Sonnenfinsternis am 16. April 1893. Nr. 3166. — 8. Über 2 grosse Protuberanzen am 19. u. 20. Sept. 1893. Nr. 3208. — 9. Über eine grosse Protuberanz am 24. December 1894. Nr. 3279. — 10. Über die am 15. Juli und 30. Sept. 1895 . . . Nr. 3335. — 11. Über einen neuen Gesichtspunkt und neue Erklärungen der Erscheinungen auf der Sonne. Nr. 3355. — 12. Die Leoniden in Kalocsa 1899. Nr. 3613. — 13. Todesanzeige des P. C. Braun S. J. Nr. 4185. — 14. Mercur-Durchgang am 14. November 1907. Nr. 4216. — 15. Über den Durchgang durch den Halleyschen Kometen. Nr. 4420. — 16. Mondfinsternis am 16. November. Nr. 4420. — 17. Über schwebende Protuberanzen. Nr. 4516

VII. *Astronomy and Astrophysics (Astrophysical Journal)*. 1. The enormous velocity of a solar prominence, observed June 17. 1891. Vol. XI. — 2. Phenomena observed on the great Sun spot of february 1892. Vol. XI. — 3. On a prominence of extraordinary height observed May 5, 1892. Vol. XI. — 4. An enormous prominence seen at the Haynald-Observatory oktob. 1892. Vol. XII. — 5. On two great prominences, 19. and 20. sept. 1893. Vol. XIII. — 6. On a very large prominence observed december 1894. *Astrophys. Journal* Vol. I. — 7. On two prominences observed Juli 15 and Sept. 30. 1895. A. 7. Vol. I. — 8. A new point of regarding solar phenomena and a new explanation of the appearances on the surface of the sun. Vol. IV. — 9. Prominences observed on Aug. 8. 1896. Vol. IV. — 10. The great Sun-spot of sept. 1898. Vol. X. — 11. Prominences observed at Kalocsa May 28. 1900. Vol. XII. — 12. Rise of a large prominence on Jun 1. 1900. Vol. XII. — 13. Michelsons theorie of the displacement of spectral lines. Vol. XIX. — 14. The large prominence of May 21. 1907. Vol. XXVII.

VIII. *Meteorologische Zeitschrift*: a) *Kisebb közlemények*: 1. Lichtsäulen bei der Sonne 1886. Bd. 21. — 2. Beobachtungen des Sonnenscheines auf der ungar. Tiefebene 1889. Bd. 24. — 3. Windhose in Gajdobra bei Neusatz 1889. Bd. 24. — 4. Sonnenringe und Nebensonnen 1892. Bd. 27. — 5. Zum Orkan auf St. Mauritius am 29. April 1892. Bd. 28. — 6. Resultate der 20-jährigen meteorol. Beobachtungen in Kalocsa und über den Staubfall 1896. Febr. 25. Bd. 30. b) *Értekezések*: 1. Anemometrische Beobachtungen in Kalocsa 1890. Bd. 25. — 2. Resultate der meteorol. Beobachtungen in Boroma 1891/92. Bd. 31. — 3. Haloerscheinungen in Kalocsa 19. Nov. 1896. Dezember. Bd. 31. — 4. Die tägliche Periode des Luftdruckes in Kalocsa. Bd. 31. — 5. Über die Verwendbarkeit des Hypsometers als Standbarometer. Bd. 33. — 6. Sonnenschein und Bewölkung in Kalocsa 1898. Bd. 33. — 7. Über einen Gewitterregistrator. Bd. 36. — 8. Zur

Theorie des Gewitterregistrator. Bd. 36. — 9. Ein Resultat des Gewitterregistrator in Kalocsa. Bd. 36. — 10. Signalapparat. Bd. 37. — 11. Einige Ergebnisse des Pluviographen in Kalocsa. Bd. 37. — 12. Neue Form des Gewitterregistrator. Bd. 38. — 13. Über Konstruktion und Funktion eines einfachen Gewitterregistrator. Bd. 38. — 14. Meteorologische Beobachtungen in Zumbo am Zambesi. Bd. 39. — 15. Über Temperaturerniedrigung in Folge erhöhter Insolation. Bd. 40. — 16. Meteorologische Beobachtungen in Boroma. Bd. 40. — 17. Über Winddrehungen in Kalocsa. Bd. 41. — 18. Über Luftspiegelungen in Ungarn. Bd. 37. — 19. Über den täglichen Gang des Luftdruckes in Kalocsa. Bd. 38. — 20. Zur Erklärung der grossen Inversion. Bd. 42.

IX. *Rivista di Fisica, Matematica e Scienze Naturali. Pavia.*

1. Sopra un registratore dei temporali. 1901. Luglio p. 15. — 2. Risultati della registrazione dei temporali in Kalocsa. 1901. p. 396. — 3. Supplemento al registratore dei temporali. 1901. p. 534. — 4. Apparato indicatore dei temporali. 1902. p. 380. — 5. Sopra un nova simplicissima forma del registratore dei temporali. 1902. p. 707. — 6. Supra la constructione e il funzionamento di un semplice registratore dei temporali. 1904. p. 709.

X. *Időjárás.* 1. A felhőzet megfigyelése. 1898. p. 263. — 2. A napsütés napi menete Kalocsán. — 3. Az 1899. évi időjelzések sikeréről. 1900. 42. l. — 4. Zivatarjelző készülék. 1901. 230. l. — 5. A zivatarok napi periodusa a kalocsai zivatar jelző alapján. 1901. 256. l. — 6. A zivatarjelző elméletéhez. 1901. 351. l. — 7. Zivatarjelző készülék. 1902. 130. l. — 8. A csapadék napi periodusa Kalocsán. 1899., 1900., 1901-ben. 1902. 160. l. — 9. Új zivatarjelző. 1902. 217. l. — 10. Levél a szerkesztőhöz. 1902. 313. l. — 11. Zivatarok július havában és a kalocsai zivatarjelző. 1902. 378. l. — 12. Az egyszerű zivatarjelző szerkesztéséről és működéséről. 1903. 341. l. — 13. Nagy napfolt 1905 februárban. 1905. 78. l. — 14. A szél fordulása Kalocsán. 1906 szeptember. — 15. Magyar órának járása. — 16. A hőmérsékleti inverziók meteorologiai és csillagászati jelentőségéről. 1907. július.

XI. *Katholikus Szemle:* 1. Merkur bolygónak saját tengelye körüli forgása. 45. köt. — 2. A Haynald-Observatorium alapítása. 1895. 268. l. — 3. „Das Wetter“ von Abercromby. Bírálat. 1896. 3. l. — 4. A Haynald-Observatorium berendezése. 1898. 62. és 263. l. — 5. A Haynald-Observatorium működése. 1898. 814. l.

XII. *Natur und Offenbarung.* 1. Apparate zur Beobachtung der Gewitter. 1903. Bd. 49. p. 433. — 2. Über Konstruktion und Funktion eines einfachen Gewitterregistrator. Bd. 49.

XIII. *Theologiai folyóirat:* „Megállának a Nap és Hold“ írta Hufnagl. Bírálat. 1893. p. 527.

XIV. *Physikalische Zeitschrift*: Bemerkung über Helligkeitsunterschiede auf der Sonnenscheibe. 1910. p. 517.

Ezenkívül számos kisebb-nagyobb czikk egyes napilapokban. Budapest, 1916 februárius hóban.

Konkoly-Thege Miklós t. t.

Br. Eötvös Loránt r. t.

Kövesligethy Radó r. t.

XI.

Dr. RIESZ FRIGYES-t, a kolozsvári egyetemen a matematika nyilvános rendes tanárát, levelező tagnak ajánljuk.

Riesz Frigyes a legkiválóbb magyar matematikusok egyike. Irodalmi működését 1902-ben kezdte meg. Eleinte halmazelméletről és analysis situs-ról irt figyelemreméltó, önálló kutatáson alapuló értekezéseket. 1907-ben jelentékeny matematikai fölfedezést közölt, mely nevét az egész matematikus világban egy csapásra ismertté tette. Tétele az általános orthogonális függvények szerinti sorfejtés kérdésének velejét érinti. A Bessel-féle azonosságból közvetlenül folyik azon ismert alaptétel, mely szerint valamely (négyzetével együtt integrálható) függvény „Fourier-féle állandó”-inak négyzetösszege convergens. Riesz theoremája e tétel megfordításában áll. Kimutatja, hogy ha előírunk végtelen sok állandót, melyeknek négyzetösszege convergens, akkor mindig van olyan négyzetével együtt a Lebesgue-féle értelemben integrálható függvény, melynek az adott orthogonális és normált függvényekhez tartozó Fourier-féle állandói rendre egyenlők az előirt állandókkal.

E tétel egyrészt a sorfejtés elmélete elején régen észlelt hiányt szüntetett meg, másrészt széles körben bizonyult alkalmazhatónak régi és új problémák megoldására. Minden dicséretnél ékebben szólna, ha felsorolhatnók e helyen azon alkalmazásokat, melyeket Riesz maga és különböző külföldi matematikusok adtak.

Riesz tétele különösen meggyőzően mutatja, hogy Lebesgue integrálja nélkülözhetetlen alkotás, mert nélküle a „Bessel-féle tétel” nem volna megfordítható.

Megjegyezzük, hogy Riestől teljesen függetlenül E. Fischer, az erlangeni egyetem jeles professora is fölfedezte a szóbanforgó tételt. (Riesz közlésének dátuma 1907 márczius 18, Fischeré 1907 május 13.) Ezért az irodalomban ezt a tételt, mely ma az analysis legismertebb tételei közé tartozik, Riesz-Fischer-féle tételnek nevezik.

Nagy feltűnést keltett Riesz Frigyes a „linearis függvényoperató”-ra vonatkozó czikkével is, melyet 1909-ben közölt. A linearis függvényoperató Riesz-féle analitikai előállítására (melynek segédeszköze

a Stieltjes-féle integrál) tökéletesebb, mint bármely előbb adott analitikai előállítás.

1913-ban jelent meg Párisban Riesznek „Les systèmes d'équations linéaires à une infinité d'inconnues“ (Gauthier-Villars kiadása, 182 oldal) című, eredetiségekben bővelkedő monographiája. Ez az első monographia, mely e tárgyat földolgozza. Riesz fontos könyvével igen nagy szolgálatot tett a matematikusoknak, kik munkáját meleg elismeréssel fogadták.

Riesz nemcsak eredeti és sokoldalú kutató, hanem ő azokat a széles területeket, melyekhez fölfedezései tartoznak, egész terjedelmükben mesterien uralja.

Nézetünk szerint Riesz Frigyes tudományos működésével, mely annyi becses és tartós eredményt mutat fel, bőven rászolgált arra a szép elismerésre, melyet Akadémiánk neki juttat, midőn levelező tagjának megválasztja.

Riesz Frigyes műveinek jegyzéke:

1. A negyedrendű elsőfajú térgörbén levő pontkonfigurációk helyzetgeometriai tárgyalása. (Doktori értekezés.) Budapest, 1902. Math. és Phys. Lapok. XI. (1902), p. 293—309, 346—360; XIII. (1904), p. 191—204. — 2. Über einen Satz der Analysis Situs. Math. Annalen. 59. (1904), p. 409—415. — 3. Sur la résolution approchée de certaines congruences. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1904 aug. 29. — 4. Sur un théorème de M. Borel. U. a. folyóirat, 1905 január 23. — 5. Az analysis situs-nak egy tételéről. Math. és Phys. Lapok. XIV. (1905), p. 13—24. — 6. Über mehrfache Ordnungstypen I. Math. Annalen. 61. (1905), p. 406—421. — 7. A térfogalom genesisise. Math. és Phys. Lapok. XV. (1906), p. 97—122; XVI. 1907, p. 145—161. — 8. Új módszer a térbeli alakzatok ábrázolására. U. a. folyóirat. XV. (1906). p. 280—291; XVI. (1907), p. 223—235. — 9. Sur les ensembles discontinus. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1905 okt. 23. — 10. Die Genesis des Raumbegriffs. Math. u. naturw. Berichte aus Ungarn. 24. (1907), p. 309—353. — 11. Sur les ensembles de fonctions. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1906 nov. 12. — 12. Sur les systèmes orthogonaux de fonctions. U. a. folyóirat, 1907 márcz. 18. — 13. Sur les systèmes orthogonaux de fonctions et l'équation de Fredholm. U. a. folyóirat, 1907 ápr. 8. — 14. Sur une espèce de Géométrie analytique des systèmes de fonctions sommables. U. a. folyóirat, 1907 jún. 24. — 15. Über orthogonale Funktionensysteme. Nachr. der K. Ges. der Wissensch. zu Göttingen. 1907, p. 116—122. — 16. Über die Approximation einer Funktion durch Polynome. Jahresbericht der deutschen Math.-Vereinigung. 17. (1908), p. 196—211. — 17. Stetigkeitsbegriff und abstrakte Mengenlehre. Atti del Congr. internaz. dei Matematici (Róma, 1908). II., p. 18—24. — 18. A lineár homogén integrálegyenletről. Math. és Természettud. Értesítő. XXVII. (1909), p. 220—240. — 19. Sur les suites de fonctions

mesurables. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1909 május 17. — 20. Sur les opérations fonctionnelles linéaires. U. a. folyóirat, 1909 nov. 29. — 21. Sur certains systèmes d'équations fonctionnelles et l'approximation des fonctions continues. U. a. folyóirat, 1910 márcz. 14. — 22. Integrálható függvények sorozatai. Math. és Phys. Lapok. XIX. (1910), p. 165—182, 228—243. — 23. Untersuchungen über Systeme integrierbarer Funktionen. Math. Annalen LXIX. (1910), p. 449—497. — 24. Über quadratische Formen von unendlich vielen Veränderlichen. Nachr. der K. Ges. der Wissensch. zu Göttingen. 1910, p. 190—195. — 25. Sur certains systèmes singuliers d'équations intégrales. Annales de l'École Norm. Sup. (3), XXVIII. (1911), p. 33—62. — 26. Sur quelques points de la théorie des fonctions sommables. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1912 márcz. 4. — 27. Les systèmes d'équations linéaires à une infinité d'inconnues (VI. és 182 old.). Páris, 1913. Gauthier-Villars. — 28. Démonstration nouvelle d'un théorème concernant les opérations fonctionnelles linéaires. Annales de l'École Norm. Sup. (3). XXXI. (1914), p. 9—14. — 29. Sur les polynomes trigonométriques. Comptes rendus de l'Acad. des Sciences. Páris, 1914 június 8. — 30. Über ein Problem des Herrn Carathéodory. Journal für die r. und a. Mathematik, Bd. 146 (1915), p. 83—87. — 31. Lineáris függvényegyenletekről. 1916. Math. és Term. Értesítő.

Budapest, 1916. évi február hó 17.

Rados Gusztáv r. t.
 Kürschák József r. t.
 Fejér Lipót l. t.
 Beke Manó l. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

XII.

SCHAFARZIK FERENCZ bölcsészdoktor, a kir. József-műegyetemen az ásvány- és földtan nyilvános rend. tanárát, 14 év óta az Akadémia levelező tagját, rendes tagnak ajánljuk. Mint tanár nemcsak érdekes és tartalmas előadásokkal oktatja és buzdítja hallgatóit, hanem a tudomány elméleti részét összekapcsolja gyakorlati kirándulásokkal, hogy tanítványai a szabad természetben is észlelhessenek. Nagy elfoglaltsága daczára időt szakított magának a különféle tudományos kérdések tanulmányozásához, és értekezéseivel a szakköröket meglepte. Ezek főleg saját észleléseken alapuló munkálatok, melyek nemcsak a szerző alapos szaktudásáról, hanem kiváló észlelő tehet-

ségéről is tanuskodnak. Éveken át buzgón kutatta hazánk geológiai viszonyait és minthogy megfigyelései megbízhatók, nemcsak hazánk megismerését, hanem a tudományt is nagymértékben előbbrevítették.

Megválasztatása óta sok becses munkát végzett. Fontosak azok a geológiai vizsgálatok, melyeket Krassó-Szörény megyében végzett; ezek főleg Furdia, Német-Gladna, Román-Gladna, azután Lunkány-Pojen községek környékét, továbbá a Pojana-Ruszka hegység d. ny. részét és Ruszka környékének geológiáját tárgyalják.

Majd Hunyad megyében Nyiresfalva és Vaspatak, továbbá Gyalár geológiai viszonyait dolgozta fel.

Híres a nagy szorgalommal és szakismerettel megírt „A magyar Korona országainak területén létező kőbányákról“ című munkája, mely 413 lapra terjedt és a melyhez térképet is csatolt.

Bányageológiai vizsgálatai közül, „Adatok a Szepes-Gömöri Érczhegység pontosabb ismeretéhez“ című munka az északmagyarországi palaterületre vezet bennünket, míg „Hazánk vasérczkészletéről és a földi gázzról, valamint Bosznia szénkincseiről“ című munkájában a nevezett bányatermékek mennyiségéről tájékoztat.

Az ásványtani közleményeiben az általa Nadapon (Fejér m.) fölfedezett molibdenit és fluoritról értekezik. Nagyon érdekesek a Balaton felvidéken és Bakonyban található eruptív és szediment kőzetek című dolgozata. Paleontológiai tárgyú értekezésében szól a Teme-rest határában talált masztodonról.

Figyelemre méltók a szovátai sóstavak és a Medve-tónak geol. és hydrog. viszonyairól írt dolgozatai.

Az 1908. évi messzinai földrengésről és valószínű okairól is értekezett. Igen nevezetes a romániai petróleum előfordulásáról írt tanulmánya, melyet a termőhelyen tett beható tanulmányai alapján írt meg.

Szép emlékbeszédet tartott az Akadémiában 1908-ban Schmidt Sándor műegy. tanár lev. tag fölött.

Munkái a M. Tud. Akadémia, a Földt. Intézet és a Földt. Társulat közleményeiben és a Balaton-bizottság tud. kiadványaiban jelentek meg.

A felhozottakból, melyek korántsem merítik ki összes szellemi termékeit, kiderül, hogy lev. tagunk buzgó munkáját és törekvéseit méltó siker koronázta és valóban mondhatni, hogy alig van valaki, a ki az akad. rendes tagságot jobban megérdemelné, mint Schafarzik Ferencz.

Schafarzik Ferencz újabban megjelent munkái a következők:

1. Furdia és Német-Gladna környékének, valamint Nadrág nyugoti vidékének geológiai viszonyairól. Magy. kir. Földtani Intézet kiadványa. U. o. németül is. — 2. A magyar korona országai területén létező kőbányák részletes ismertetése. A m. k. Föld. Int. kiadványa. U. o. németül is. — 3. Masztodon-lelet Temerest határában, Krassó-Szörény

megyében. Földt. Közl. U. o. németül is. — 4. Román-Gladna környékének geológiai viszonyai. M. kir. Földt. Int. kiadványa. — 5. Adatok a Szepes-gömöri Érczhegység pontosabb geológiai ismeretéhez. Akad. székfoglaló értekezés. Németül is a Math. u. naturw. Ber. a. Ungarn. — 6. Lunkány és Pojen községek környékének, valamint a Nadrági Kornyet-völgy geológiai viszonyai Krassó-Szörény megyében. Földt. Int. kiadványa. U. o. németül is. — 7. Forasest és Tomest környékének geológiai viszonyairól Krassó-Szörény megyében. Földt. Int. kiadványa. U. o. németül is. — 8. A courriéresi bányaszerencsétlenségéről Természettud. Közlöny. — 9. A krassó-szörényi Pojana-Ruszka hegység délnyug. részének geol. viszonyai. Földt. Int. évi jelentése. U. o. németül is. — 10. Ásványtani Közlemények. 1. Molibdenit Nadaprról. 2. Fluorit Nadaprról. Földt. Közlöny 38. kötet. U. o. németül. — 11. A bukaresti petróleumkongresszusról és a romániai petroleum geol. viszonyairól. Földt. Közlöny. 38. kötet. — 12. A naptól fölmelegedő szovátai konyhasós tavaknak, főleg a forró Medvetónak geol. hidrogr. és egynémely physikai viszonyairól. Földt. Közlöny. 38. kötet. — 13. Ruszkabánya környékének geol. viszonyai. Földt. Int. évi jelentése 1906. — 14. Emlékbeszéd Schmidt Sándor lev. tag felett. M. Tud. Akad. Emlékbeszédei XIII. kötet. — 15. Az 1908 decz. 28-i messinai földrengésről és valószínű okáról. Természettud. Közlöny. 1909. — 16. Nyiresfalva és Vaspaták környékének geol. viszonyai Hunyad vármegyében. Földt. Int. évi jelentése 1907. — 17. A Balaton felvidéken és a déli Bakonyban található régibb erupeziós kőzetek és néhány szedimentum vizsgálata. Balaton tud. tanulmány. eredményei. I. 1. rész. — 18. Gyalár környékének földt. viszonyai. Földt. Int. évi jelentése 1909. U. o. németül. — 19. Hazánk vasérczkészletéről és a földi gázzról, valamint Bosznia szénkincseiről. Földt. Közlöny. 41. kötet. U. o. németül. — 20. Búcsúbeszéd Kalecsinszky Sándor I. t. sírjánál 1911 jún. 3-án a budai farkasréti temetőben. Akad. Értesítő 1911. etc.

Budapesten, 1916 február 28.

Dr. Krenner József r. t.

Dr. Koch Antal r. t.

Lóczy Lajos r. t.

LEVELEZŐ TAGNAK :

XIII.

Dr. DEGEN ÁRPÁD tudományegyetemi magántanárt, a budapesti m. kir. állami vetőmagvizsgáló állomás igazgatóját levelező tagul ajánlom.

Degen Árpád született 1866. évben Pozsonyban. Az elemi és középiskolát szülővárosában befejezve, egyetemi tanulmányait a budapesti kir. magy. tud.-egyetem orvosi karán végezte, a melyen 1889-ben

nyerte el orvosdoktori oklevelét. 1890—95-ben a budapesti egyetem orvosi karán mütőnövendék, majd gyakornok volt. Orvosi tanulmányaival 1896-ban szakított, a midőn bold. Czako Kálmánnak a budapesti m. kir. vetőmagvizsgáló állomás megalapítójának biztatására ennek az intézetnek vezetői állására pályázott; ennek az állásnak elnyerése után teljes munkakerjét a növénytan művelésére fordíthatta. A növénytannal már tanuló kora óta különös szeretettel foglalkozott, úgyhogy a növénytan terén kifejtett szorgalmáról harminczkét évi irodalmi működése tesz tanuságot.

A növénytannak különböző ágában végezve kutatásait és vizsgálatait, mégis különösen a növényföldrajz és a rendszeres növénytan terén ért el a külföld által is elismert sikereket. Kutatásainak területe egyrészt hazánk, másrészt és különösen a Balkán-félsziget, de több esetben Európa távolabbi területe is. A hazai növényzet ismeretét nemcsak nagyszámu új növény felfedezésével és tudományos alapon való megállapításával vitte előbbre, de számos, különösen ritkább növény honi elterjedését pontosabban állapította meg. Ilyenek a *Botrychium virginianum* (L.) O. Sw., *Asplenium lepidum* Presl., *Dianthus diutinus* Kit., *Vulpia ciliata* Benth., *Lepidium virginicum* L., *Heliosperma alpestre* (Jacq.) Rb., *Trisetum macrotrichum* Hackel stb. A honi növények földrajzi elterjedésére vonatkozó dolgozatai közül különösen figyelmet érdemelnek: A *Prangos carinata* morfológiai és biológiai tulajdonságairól (Term.-tud. Közöny XXVIII. 1896.). Die Flora von Herkulesbad (Budapest 1901.). Adatok a Bucsecs mohflórájának ismeretéhez (Magyar Botanikai Lapok XIII. 1914.). A hazai növényekkel való foglalkozása közben a kilencvenes évek elején Janka Viktor befolyása alatt behatóbban kezdett foglalkozni a kelet flórájával, melyet részint saját utazásai, részint pedig azoknak a gyűjteményeknek tanulmányozása révén ismert meg, a melyeket más gyűjtők bíztak rá feldolgozás céljából. Különös érdemeket szerzett Törökország, Bolgárország, Albánia és Szerbia flórájának tüzetesebb tanulmányozásával, a melynek eredményeiről több dolgozatban számolt be, pl. Ergebnisse einer botanischen Reise nach der Insel Samothrake (Österr. Bot. Zeitschrift XLI; 1891.), Dörflerrel együtt: Beitrag zur Flora Albanien und Macedoniens (Denkschrift der Kaiserl. Akademie d. Wissenschaften. Wien XLIV; 1897.). Ebbeli kutatásai közben számos nemcsak érdekes, de a Balkán félsziget flórájának szempontjából nagyon fontos és az európai tudományos körökben nagy feltűnést keltő felfedezéseket tett, ilyenek a *Forsythia europaea*, a *Sibiraea croatica*, *Lesquerella velebitica*, nem is szólva egész soráról azoknak a növényfajoknak, a melyeket vagy újakul ismert fel, vagy a melyeknek újabb előfordulását elsőnek állapította meg. Ebbeli növényföldrajzi kutatásai már jórészt egybekapcsolódnak a rendszeres növénytanban való munkálkodásával. Ennek bizonyításául előbb: Bemerkungen über einige orientalische Pflanzenarten (Österr. Bot. Zeitschr. 1891—1900.), majd: Megjegyzések

néhány keleti növényfajról (Magyar Botanikai Lapok 1902—1915.) czímnű sorozatos közlésében idáig 77 növényfajnak nemesak földrajzi elterjedését állapította meg, hanem kritikai és összehasonlító vizsgálatok során helyes leírását és rokonsági viszonyait is. A rendszeres növénytanba vágó dolgozatai közül rámutatok még a következőkre: Néhány magyar Ricciáról (Pótfüzetek a Term.-tud. Közl. XXVI. 1894.). Über die systematische Stellung der Moehringia Thomasiana Gay (Österr. Bot. Zeitschr. XLIV. 1894.), Diagnoses de quelques espèces nouvelles de la flore espagnole et portugaise (Magy. Bot. Lapok V. 1906.), Remarques sur quelques plantes rares (Bull. de l'Assoc. Pyrénéenne XVI 1906.). Már évtizedek óta foglalkozva a Balkán félsziget növényzetével, annak nemesak egyik legismertebb és legjelesebb kutatója, de egyes részeinek beható feldolgozója is, így már 1894 óta a Velebit hegylánc flórájával foglalkozva, annak fizikai és geológiai viszonyait is ismertetve, részletesen kiterjeszkedik a flóra jellemzésére, egyes jelentős tagjának rendszertani vonatkozásaira. A munka most van megjelenőben, de befejezését késeleteti a virágtalan növények összegyűjtése és feldolgozása, a mely nagy nehézségbe ütközik és sok fáradtsággal jár. Botanikai munkálkodása kiterjedt még az utóbbi évtizedekben elhalt jeleseink (Borbás, Simonkai, Flatt, Feichtinger), a hazai flóra (Ascherson) és a Balkán félsziget flórája (Halácsy) körül érdemeket szerzett jeles botanikusok életének ismertetésére, a miközben sok érdekes adattal gazdagította a honi botanika történetét.

A m. kir. állami vetőmagvizsgáló állomás élére állítva (1896. évben) botanikai munkálkodása kiterjedt a mezőgazdasági növénytan szakmájára is. Elsősorban a vezetésére bizott intézetet teljesen új alapokra fektette; a vizsgálati módszerek tanulmányozása céljából hasonló feladatokkal foglalkozó nevezetesebb külföldi intézeteket meglátogatta és a midőn a földmivelésügyi kormány 1901-ben a kísérletügyi intézeteknek új otthont építtetett, külföldön szerzett ismereteit és tapasztalatait az új vetőmagvizsgáló állomás tervezésénél és berendezésénél értékesítette oly sikerrel, hogy a budapesti intézet azóta mintaképe lett néhány más országban szervezett intézetnek. Célutadatos vezetéssel és irányítással, a magvizsgálatnak szakszerűen való szervezésével, új vizsgálati módszerek kidolgozásával különben is oly színvonalra emelte ennek az intézetnek a működését, hogy forgalma nemesak felemelkedett évi 50,000 vizsgálatra, hanem sokirányú tevékenységével mindinkább szélesebb körök veszik igénybe szaktanácsait. Külföldről is sokan keresik fel, részint, hogy berendezéseit és szervezetét megismerjék, részint pedig, hogy az itt alkalmazott módszerekkel megismerkedjenek; így pl. az orosz magvizsgálók is ebben az intézetben nyerték el kiképzésüket. Az ezen a téren kifejtett működése természetesen szükségessé tette, hogy tanulmányait a növénytanak más ágára, az alkalmazott, nevezetesen a mezőgazdasági botanika terén kiegészítse; hogy ezt milyen sikerrel teljesítette, erről tanuskod-

nak közleményei, a melyek közül jelentősebbek: A budapesti m. kir. áll. vetőmagvizsgáló állomás jelentései az 1895—1912. évekről, a magvizsgálatra vonatkozó módszerek, szabályok stb. ismertetései és szabályzatai, de különösen az arankáról illetőleg az arankafajtákról szóló tanulmányainak sorozatos közlései, a melyekkel nemcsak hazánkban, de a külföldön is kitűnő megfigyelőnek, jeles kutatónak bizonyult, úgyhogy nemzetközi értekezleteken az arankával kapcsolatos ügyek referense lett. A mezőgazdasági növénytan körébe tartoznak a más szakmákkal való rokonságuknál fogva, más szakemberekkel együttesen végzett dolgozatai pl. Tangl Ferenczcel: Vizsgálatok a különböző rostaaljakról (Kisérlet Közl. V. 1902 és IX. 1906.), továbbá Flatt Károlylyal: A magyar rétek és legelők megjavításának kérdése (U. o. IV. 1901.), Schribaux-val: Antrag betreffend d. Massnahmen zur Ermittlung der Fehlerquellen der Samenprüfung (Jahrb. des Vereins für angewandte Botanik VIII. 1910.). Legjelentősebb munkái közé tartozik az önálló kötetben megjelent *Alp und Weidewirtschaft im Velebitgebirge* (Hannover 1914.), a mely önálló kutatások és közvetlen megfigyelések alapján készült.

Szükségét látva annak, hogy a magvizsgálat csak a tárgyát tevő növényeknek pontos ismeretén alapuljon, ezért a vezetése alatt álló állomás által a szerkesztésében kiadatta a „Magyar füvek gyűjteményét“ (I—VIII.) és ennek folytatását a „Magyar sásfélék, szittyófélék stb.“ gyűjteményét (I—IV.), a melyek nemcsak egyik honi forrásmunkáját alkotják ezeknek a növényesaládoknak, hanem valósággal felendítették ezeknek a családoknak hazánkban való behatóbb tanulmányozását, a mi mezőgazdasági vonatkozásuk miatt kellő méltánylást érdemel. Kiemelendő még közegészségügyi vonatkozású dolgozatai közül a „Beléndekmag a mákban“ című, a mely országunk határán túl is nagy feltűnést keltett. Szervező tehetségének tanujelét adta a magvizsgálatnak országszerte való szervezésénél, a vizsgálati módszerek bevezetésével, azoknak szabályzatba való foglalásával, az állami ólomzárolásnál alkalmazandó eljárások szabályzatának megszerkesztésével és számos más, mezőgazdasági vonatkozású kísérletiügyi intézmény szabályzatának kidolgozásánál, illetőleg megszerkesztésénél való közreműködésével, elsősorban az 1895. évi XLVI. t.-cz. végrehajtási rendeletének kidolgozásánál, a mely a magyar törvényhozás egyik legeredetibb és legsikerültebb alkotása és mintaképe lett egynemely külföldi törvénynek, p. o. a francia törvénynek.

A növénytan iránt való lelkesedése folytán 1902-ben indította meg a „Magyar Botanikai Lapok“-at, a melyeknek később szerkesztését is elvállalta. Ez a folyóirat hazánk és a Kelet flórájának ismertetésében, nemkülönbben az abban megjelent monographikus dolgozatokkal szakfolyóirataink közt fontos szerepet tölt be, magyar-német francia szövegével pedig lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy a magyar és a külföldi szakkörök közt a kívánatos kapcsolatot megteremtse, külö-

nösen pedig az által, hogy honi növénytani irodalmunk közléseit referátumokban ismerteti, a melyeknek jelentékeny részét maga írta olyképen azonban, hogy az ismertetés kapcsán kritikai megjegyzéseket téve, önálló felfogását is kifejezésre juttatja.

A vetőmagvizsgáló állomáson elért jelentős eredményeit felettes hatósága is kellő módon értékelte, a midőn a m. kir. földmivelésügyi miniszter 1896-ban az „Állandó felülbíráló tanács” tagjává, 1914-ben a „Mezőgazdasági kísérletügyi tanács” tagjává, Ő cs. és királyi apostoli Felsege pedig 1911-ben a budapesti m. kir. vetőmagvizsgáló állomás igazgatójává nevezte ki. 1915-ben a budapesti központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelológiai intézet igazgatói teendőinek ellátásával bízott meg, egyúttal reá bízott az a fontos feladat, hogy ennek az intézetnek mezőgazdasági botanikai intézetté való átszervezésére nézve tervezetet dolgozzon ki. Tudományos téren elért eredményeit pedig méltányolta a budapesti tudományegyetem is, a midőn 1899-ben a „Phytographiából és segédtudományaiból, vonatkozással Európa délkeleti tartományainak növényzetére” magántanárrá képesítette. Ebben a minőségben is eredményes munkálkodást fejtett ki. Megemlíthetem még, hogy munkálkodása elismeréseként néhány bel- és külföldi tudós társaság levelező tagjává választotta; azokon a kiállításokon, a melyeken intézete résztvett, mindig a legmagasabb kitüntéseket nyerte el.

A közlöttekéből kiténik, hogy Degen Árpád a növénytan úgy tudományos, mint alkalmazott részének fáradhatatlan kutatója és jeles munkása, a ki méltán kiérdemelte a szakbeli tudományos körök elismerését és a ki érdemessé tette magát arra, hogy Akadémiánk is tagjai közé sorozza. Meggyőződésem, hogy az ő további munkálkodásával Akadémiánk java is gyarapodni fog és benne buzgó, fáradhatatlan munkást fog nyerni.

Mindezeknél fogva Akadémiánk levelező tagjául való megválasztását melegen ajánlom.

Budapest, 1916 február 25.

Mágyocsy-Dietz Sándor r. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK :

XIV.

Dr. LENDL ADOLF-ot, a Fővárosi Állatkert igazgatóját s müegyetemi magántanárt Akadémiánk III. osztályának B) alosztályába levelező tagul ajánlom.

Az ajánlás alakiségának eleget teendő, megemlítem, hogy *Lendl*

Adolf 1862-ben Temes-Rékáson született, hol atyja, dr. *Lendl György*, köztisztletnek örvendő tisztb. megyei főorvos volt, a ki 51 esztendeig működött a közpályán.

Lendl Adolf már gyermekkorában lelkes örömmel járta az erdőt s mezőt s érdeklődéssel fürkészte a természet titokzatos csodáit, különösen a rónaság életének megkapó jelenségeit.

Miután Temesvárott a reáliskolát elvégezte, 1879-től 1883-ig a kir. József-műegyetem hallgatója volt, azonban a tudományegyetemen is látogatott egyes előadásokat. 1883-ban középiskolai tanári oklevelet nyert s 1885-ben boldog emlékü *Kriesch János* műegyetemi tanár mellé került az állattani tanszék asszisztenséül.

Ő volt az első, reáliskolát végzett tanár, a ki latin pótvizsga nélkül bölcsészettudományi doctoratust nyert, mely alapon még ugyanazon évben (1886-ban) magántanárrá habilitáltatott a kir. József műegyetemen.

Lendl Adolf Kriesch János oldalán beható zoológiai buvárlatokba merült s főképen a pókok szervezetéről és fejlődéséről irt több jeles, a M. Tud. Akadémia kiadásában megjelent s külföldön is méltó elismerésben részesült dolgozatot.

Csendes munkásságát egy miniszteri leirat szakította meg, mely a madárhegyek tájára induló *Herman Ottó* utitársául rendelte ki. Ez az 1887-ben végrehajtott tanulmányút gyönyörű eredménnyel járt, mert megajándékozta a nemzetet *Herman Ottó*-nak közismert művével, melynek tökéletességéhez bizonyára *Lendl* értékes megfigyelései is hozzájárultak.

Norvégiából hazatérve, *Kriesch János* elhunya után, az 1887/88-ik tanévben helyettes tanár volt a kir. József-műegyetemen, azonban már 1888 őszén a Magyar Nemzeti Múzeumhoz neveztetett ki segédőrré, mely állásában 1892-ig működött.

Lendl ezen alkalmazásában is minden erejét a tudomány művelésének szentelte s rövid idő alatt a kiváló értekezések egész sorával örvendeztette meg a szakköröket. Magyar tudományosságunk jeles buvárt nyert benne, a kinek odaadó tevékenysége lelkes megértéssel találkozott a bel- és külföld szakférjainak körében.

Ámde sok szép reményünk, melyet az ifjú tudós munkálkodásához fűztünk csakhamar zátonyra jutott. *Lendl* tudományos törekvései ugyanis a Nemzeti Múzeum akkori vezetőségénél nem találtak kellő megértésre s ennek következtében az állattári osztály legbuzgóbb és legképzettebb tisztviselője kénytelen volt a Nemzeti Múzeumtól megválni, hogy működésének legfényesebb napjaiban, hajléktalannak érezze magát a tudomány berkeiben.

Merész, de önértetes lépése után egy ideig habozva szemlélte a világot s nem minden keserűség nélkül latolgatta magában a magyar tudós sorsának rúgóit, azonban tespedéshez nem szokott lelke hamarosan a tett mezejére szólította, annyival inkább, mert a nemzeti

művelődés oltárán áldozandó erőnek kiapadhatatlan forrását érezte magában. Elsőben társa lett *Rosonovszky* jóhírű tanszerkészítő intézetének, de csakhamar önállósította magát s megalapította a más vezetés alatt még ma is fennálló s úgy a hazában, mint a külföldön nagy hírnek örvendő tanszerkészítő-intézetet.

A következő évek kemény munkában és súlyos küzdelemben teltek el, de az intézet híre egyre növekedett, különösen ama pompás kivitelű és didaktikai tapintattal megalkotott készítményei révén, melyek valamennyi kultúrállamban elterjedtek és számos világ- és országos kiállításon nagy kitüntetésekben részesültek.

Ámde, mégis csak különös mesterség az a kereskedelem . . . *Lendl* csakhamar észrevette, hogy tudós barátainak kézszorítása már nem oly meleg, mint korábban volt. Hiába; arisztokrata nemzet vagyunk s a mi kiskorú társadalmunk még nem tudja megbecsülni azt az alkotóerőt és teremtőmunkát, mely a kereskedelem alapja s nem tud hálás lenni olyan kultúrmunkáért, mely nem a katedráról s nem a könyvesboltból árad feléje.

Lendl szomorúan látta ezeket s annál nagyobb energiával törekedett kitűzött célja felé. Laboratóriumában megalkotta az ú. n. biológiai készítményeket, melyek természetes környezetében s környezetére való természetes kihatásában mutatták be az illető állatot s ezzel elsőrangú tényezőjévé váltak a középfokú és felsőbb oktatásnak. E mellett egy a mai napig fennálló népszerű zoológiai s egy didaktikai folyóiratot alapított, melyekkel a természettudományok tanításának methodikáját kívánta magasabb színvonalra emelni s a természet iránt szélesebb körökben szeretetet ébreszteni.

Intézetének máris olyan jóhangzású neve volt, hogy még japánok is fölkeresték a praeparálás művészetének elsajátítása céljából. Bizonyára intézete jóhírének köszönhette *Lendl*, hogy a magyar földművelésügyi kormány megbízásából 1900-ban a párisi világkiállítás, 1901-ben pedig a belga földm. minisztérium meghívására a brüsszeli világkiállítás rendezőjeképen vett részt.

Ilyen helyzetben találta meg *Lendl*-t 1901-ben szülőföldjének bizalma, mely Rékás országgyűlési képviselőjévé emelte. Valamint mindenkben, úgy képviselői hivatásában is mindig az igazság s a tiszta erkölcs jelszava volt zászlajára írva. S talán, mert elveit nagyon is türelmetlenül akarta diadalra juttatni, ezért történhetett, hogy az új választásnál kimaradt a képviselőházból.

Munkásságát ez időtől fogva kizáróan a magyar tudományoságnak áldozta s miután 1906-ban a M. Nemzeti Múzeum megbízásából Kis-Ázsiában, továbbá 1907-ben a buenos-airesi és la platai múzeum megbízásából Argentínában tett nagyobb tanulmányutat, megtalálta a székesfőváros tanácsának a külföldi állatkertek tanulmányozására szóló megbízása.

A székesfővárosnak szerencsés keze volt, mert *Lendl* e téren

kiváló ismeretekkel rendelkezett és mindenképen hivatva volt arra, hogy a Fővárosi Állatkert tervező, építő és berendező munkálatainak szellemi vezére legyen.

Az új állat- és növénykert elkészült s a főváros 1912-ben *Lendl*-t állította e remek alkotásának élére, ezzel akarván neki meghálálni a megalapítás körül szerzett elvülhetetlen érdemeit.

Nagy felelősséggel járó diszes állása egyúttal azzá vált, a mi után lelke mindig esengett: biztos révvé, melybe befuthatott életének hánytvetett hajója.

Mondanom sem kell, hogy *Lendl*, mint a Fővárosi Állatkert igazgatója, minden tudását e kiváló fővárosi intézmény felvirágoztatásának szenteli, azonban e mellett azt is elérte, hogy újból egész szívvel áldozhat azon az oltáron, melyhez ifjúkori szeretete révén élete legmozgalmasabb napjaiban is vissza-visszatért.

Lendl mai nap nagy szakavatottsággal kezeli a mikroszkópot, hogy segítségével előhívja készítményeiből azokat a csodálatosan finom képeket, melyek közelebb hoznak bennünket az állati test szerkezetének megismeréséhez.

Ilyen kiváló dolgozatát volt szerencsém Akadémiánk III. osztályának jan. 17-iki ülésén bemutatni, melynek kapcsán bizvást mondhatom, hogy a ki ilyen művekkel ajándékozta meg nemzetét, az nem hiányozhatik annak Tudományos Akadémiájából. Az Akadémia magát tiszteli meg vele, ha *Lendl Adolf*-ot tagjainak sorába iktatja.

Lendl irodalmi munkássága az alábbi jegyzékből tűnik ki:

I. A *Magy. Tudom. Akadémia* kiadásában megjelent dolgozatai: A magyarországi *Tetragnatha*-félékről. (Értekez. a Term.-tud. köréből. 1886.) — Adatok a pókok boncz- és fejlődéstanához, különös tekintettel a végtagokra. (Értekez. a Term.-tud. köréből. 1886.) — Ueber die morphologische Bedeutung der Gliedmassen bei den Spinnen. (Mathem. u. Naturw. Ber. aus Ungarn. 1886.) — A pókok végtagjainak értelmezése. (Mathem. és Term.-tud. Értes. 1886.) — Ueber die *Tetragnatha*-Arten Ungarns. (Mathem. u. Naturw. Berichte aus Ungarn. 1887.) — A pókok (*Araneina*), különösen a kerekhálós pókok (*Epeiridae*) természetes osztályozásának kísérlete. (Értekez. a Term.-tud. köréből és Mathem. és Term.-tud. Értes. 1888.) — Tanulmány az *Epeira cucurbitina* Cl., *E. alpica* L. K. és *E. inconspicua* E. S. nevű fajokról. (Értekez. a Term.-tud. köréből. 1891.) — A mikroszkóp egy újabb szerkezetéről. (Mathem. és Term.-tud. Értes. 1891.) — Ueber eine neue Construction für Mikroskope. (Mathem. u. Naturw. Berichte aus Ungarn. 1891.)

II. *Tudományos folyóiratokban megjelent eredeti dolgozatai*: A koronás keresztes pók (*Epeira diademata* Cl.) párzásáról (magyarul és németül). (Természetrizsi Füzetek, 1886.) — Az *Argyope Brünnichii* (Scop.) életmódja. (Rovart. Lapok. 1886.) — Adatok az *Argyope Brünnichii* (Scop.) életmódjának ismeretéhez. (Magy. Orvosok és Ter-

mészetvizsg. Évkönyve. 1887.) — A *Trochosa infernalis* (Motsch.) párzásáról és párzási szerveiről. (Term. Füz. 1887/8.) — Ueber die Begattung und die Copulationsorgane von *Trochosa infernalis* (Motsch.) (Term. Füz. 1887/8.) — Ueber die Begattung von *Zamenis viridiflavus*. (Term. Füz. 1887/8.) — A *Zamenis viridiflavus* nevű kigyó párzásáról. (Term. Füz. 1887/8.) — Három magyarországi kevéssé ismert pókfaj leírása. (Term. Füz. 1890.) — Hazánk egyik specialitásáról. (Term.-tud. Társ. Emlékkönyve. 1892.) — A Magy. Nemz. Múzeum kaszaspók gyűjteménye. *Opiliones musaei nationalis hungarici*. (Term. Füz. 1894.) — Miért visel a keresztos pók fehér keresztet a hátán? (Természettud. Közlöny. Pótfüz. 1900.) — Egy új emlősfaj hazánk faunájában. (Orvosok és Természetvizsg. Évkönyve. 1900.) — A pókok szervezete és a hálókötés. (Természettud. Közlöny. Pótfüz. 1900.) — A pókokról és hálóikról. (Term.-tud. Közlöny. Pótfüz. 1901.) — Myriapoden und Arachnoiden. (Wissensch. Ergebnisse d. Reise d. Grafen Széchenyi Béla in Ost-Asien. 1877—1800. II. Bd. 1901.) — Myriapodák és Arachnoideák. (Gróf Széchenyi Béla keletázsiai utazásának tudom. eredm. 1877—1800. II. kör. 1901.) — Néprijzi megfigyeléseim a kiszási pusztaságban. (Term.-tud. Közlöny. Pótfüz. 1907.)

III. Folyóiratokban és napilapokban megjelent ismeretterjesztő cikkei természettudom. tartalommal, útleírások stb. A rovarok összetett szemeiről. (Rovart. Lapok. 1886.) — A virágok és a méhek. (Méhészeti Lapok. 1887.) — A virágok és a rovarok. (Term.-tud. Közlöny. 1887.) — Az élelmiszerek hamisításáról. (Pesti Hirlap. 1888.) — Az állatok színének mustrázatáról. (Term.-tud. Közl. 1890.) — A kakukméhek életéből. (Term.-tud. Közl. 1891.) Új szerkezetű mikroszkóp. (Term.-tud. Közl. 1891.) — A jávorszarvasról. (Vadászlap. 1894.) — Temetés a szabadban. (Olvasm. a term. köréből. 1894.) — Délmagyarorsz. néhány érdekes állatfaja. (Délmagyarorsz. Közlöny. 1899.) — Halászati kiállításunk Párisban. (Halászat. 1900.) — Biológiai állomás a Balatonon. (Halászat. 1901.) — Ki teremtette a virágokat? (Délvidéki Lapok. 1904.) — Állatkert, botanikus kert. (Magyarország. 1905.) — Hová telepítsük a botanikus kertet? (Magyarország. 1905.) — Botanikus kert a Vérmezőn. (Magyarország. 1906.) — A budapesti botanikus kertről. (Magyarország. 1906.) — Új Természettudományi Múzeumot! (Magyarország. 1906.) — A tudomány kertjei. (Budapesti Hirlap. 1906.) — Tournefort cedrusfája. (Budapesti Hirlap. 1907.) — Régi és újabb állatkertek. (Budapesti Hirlap. 1907.) — A Nemzeti Múzeum átalakítása. (Magyar Hirlap. 1908.) — Természettudományi Múzeum. (Magyar Hirlap. 1908.) — A pusztai talpastyúk Magyarországon. (Vadászlap. 1908.) — Az új állatkert. (Magyarország. 1908.) — A mi állatkertünk. (Budapesti Hirlap. 1908.) — A külföldi állatkertekről. (Budapesti Hirlap. 1908.) — Akvárium az állatkertben. (Magyar Hirlap. 1908.) — A botanikus kert jövője. (Magyar Hirlap. 1908.) — Körültekintés a külföldi állatkertekben. (Vadászlap. 1909.) — Der moderne Tiergarten.

(Neues Pester Journal. 1909.) — Ausflug in ein Vogel-Eldorado an der unteren Donau. (Waidmannsheil. 1910.) — Séta az Állatkertben. (Pesti Hirlap. 1910.) — Körülbelül 25 tárczalevél kisázsiai és dél-amerikai utazásairól. (Budapesti Hirlap, Vadászlap, Oesterreich. Volkszeitung, Deutsche Laplata-Zeitung és La Pransa. 1907/8.)

IV. *Saját kiadásában, vagy szerkesztésében megjelent könyvek, füzetek és folyóiratok*: Adatok a pókok boncztanához. Idegrendszer. 1885. — Rovartani Lapok. III. köt. 1886. — A Természet. I—IX. köt. 1897—1906. — A mikroszkópi gyakorlat elemei. 1901. — Útmutatások az állattani gyakorlat köréből. 1899—1901. — Útlevelek két világrészről. 1907. — Milyen lesz az új Állatkert? (A székesfőv. Állat- és Növénykert terveinek ismertetése.) 1909.

V. *Előadásai*: A kir. József-Műegyetemen 1886 óta az Arachnoideákról és a rovartani gyakorlat köréből tart magántanári előadásokat. Ismeretterjesztő előadásai közül megemlítendőek a Természet-tudományi Társulat, a Földrajzi Társulat, az Állattani Szakosztály, a budapesti szabad Lyceum és Erzsébet-Népakadémiában, valamint az Uránia-színházban tartott nyilvános előadásai, szintűgy a vidéki városok tudományos egyesületeiben, továbbá Buenos-Airesben a Deutscher Wissenschaftl. Verein és Szófiában a bolgár király Ő Felseége meghívására tartott tudományos vonatkozású előadásai — 30 év folyamán körülbelül 100 esetben.

Dr. Méhely Lajos r. t.

KÜLSŐ TAGNAK:

XV.

Alulírottak tisztelettel ajánlják a III. osztály 4) alosztályába külső tagul: **ERNST HEINRICH BRUNS-t**, a lipcei egyetemen az astronomia tanárát és az observatorium igazgatóját, a csillagászatnak sokoldalú kiváló művelőjét, a ki elsőnek tanította a Föld alakjának és méreteinek feltevésmentes meghatározását, a ki az elméleti optikába új vizsgálati módszert hozott be s a ki a soktest-problema algebrai integráljainak számát határozta meg. Kitént a gyakorlati csillagászat minden terén, nemkülönben csillagászati kérdésekkel kapcsolatos tiszta és alkalmazott matematikai vizsgálatokban is.

E. H. Bruns született 1848 szeptember 4-én Berlinben és jelenlegi állásának 1882-ben való elfoglalása előtt Pulkowában, Dorpatban, Berlinben működött, az utóbbi helyen mint a matematika rendkívüli tanára. A k. Sächsische Gesellschaft der Wissenschaften, a Münchener és Göttingai Akadémiák tagja és az Astronomische Gesellschaftnak több mint három évtized óta egyik oszlopa.

Főbb munkái: 1. Über einen Satz der Potentialtheorie. Crelle's Journal der Mathem. 81. k. 1876. — 2. Zur Theorie der Kugelfunk-

tionen. Crelle's Journal der Mathem. 90. k. 1880. — 3. Eine Minimumaufgabe. Mathem. Annalen. 20. k. 1883. — 4. Perioden der elliptischen Integrale 1. u. 2. Gattung. Mathem. Annalen. 27. k. 1886. — 5. Integrale des Vielkörperproblems. Berichte der Gesellschaft der Wiss. Leipzig, 38. k. 1887 és Acta Mathem. 11. k. 1887. — 6. Eine Differentialgleichung der Störungstheorie. Astron. Nachr. 106. k. 1883. — 7. Bemerkungen zur Theorie der allgemeinen Störungen. Astron. Nachr. 109. k. 1884. — 8. Problem der Säkularstörungen. Sitzungsberichte d. Akademie Berlin. 1890. — 9. Trägheitsbahn an der Erdoberfläche. Mathem. Annalen. 22. k. 1883. — 10. Rotation eines starren Körpers. Berichte der Ges. d. Wissensch. Leipzig. 37. k. 1885. — 11. Die Figur der Erde. Publ. des k. preuss. geodät. Instit. 1878. — 12. Bemerkungen über die geodätische Linie. Zeitschr. für Vermess. Wesen. 10. k. 1881. — 13. Umkehrung der Bessel'schen Methode d. sphäroidischen Übertragung. Astron. Nachr. 97. k. 1880. — 14. Zur Refractionstheorie. Vierteljahrshr. d. Astron. Ges. 18. k. 1883. — 15. Theorie der astron. Strahlenbrechung. Berichte der Ges. Wiss. Leipzig. 43. k. 1891. — 16. Das Eikonal. Abhandl. d. Ges. Wiss. Leipzig. 13. k. 1886. — 17. Zusatz zu der Abhandlung „Eikonal“. Berichte d. Ges. Wiss. Leipzig. 47. k. 1895. — 18. Beugungsfigur des Heliometerobjectivs. Astron. Nachr. 104. k. 1883. — 19. Über die Berechnung der Höhe der Sternschnuppen aus korresp. Beobachtungen. Astron. Nachr. 84. k. 1874. — 20. Über den Lichtwechsel der Sterne vom Algoltypus. Akad. Monatsberichte, Berlin. 1881. — 21. Das Gruppenschema für zufällige Ereignisse. Abhandl. d. Ges. d. Wiss. Leipzig. 29. k. 1906. — 22. Über die Darstellung v. Fehlergesetzen. Astr. Nachr. 21. k. 1897. — 23. Wahrscheinlichkeitsrechnung und Kollektivmasslehre. Leipzig, Teubner, 1906. — 24. Grundlinien des wissenschaftlichen Rechnens. Leipzig, Teubner, 1903. — 25. Catalog der Astron. Gesellschaft: I. Abth. 12 : 9547 Sterne. Leipzig 1900. II. Abth. 13 : 11875 Sterne. Leipzig 1899. — 26. Beobachtungen der Zone 70—75 in Dorpat. Vierteljahrshr. d. Astron. Ges. 10. k. 1875. — 27. Beobachtungen an der Sternwarte zu Leipzig. Astron. Nachr. 103. k. 1882. — 28. Aufgabe der Ausgleichsrechnung. Abhandl. d. Ges. Wiss. Leipzig. 13. k. 1886. — 29. Neue Form des Horizontcollimators. Astron. Nachr. 103. k. 1882. — 30. Neuer Libellenprüfer. Zeitschr. für Instr. Kunde. 6. k. 1886.

Br. Eötvös Loránt r. t.

Rados Gusztáv r. t.

Kövesligethy Radó r. t.

